

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 811.222.8'373.46 - 111'373.46+611-018 (81.411.5-3 - 432.1-3+ 52.3)

НАБИЗОДА АЗИЗА АБДУНАБӢ

**ТАҲЛИЛИ СОҲТОРИВУ МАЪНОИИ ИСТИЛОҶОТИ
ГИСТОЛОГИЯ ДАР ЗАБОНҶОИ ТОҶИКӢ ВА АНГЛИСӢ**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 6.2.14. Забоншиносии типологӣ ва муқобилавӣ

Душанбе-2026

Диссертатсия дар кафедраи таърихи забон ва типологияи факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон омода шудааст.

Роҳбари илмӣ: **Каримзода Шухрат Бозор** – доктори илмҳои филологӣ, директори Муассисаи давлатии “Мақтаби Президентӣ барои кӯдакони болаёқат дар ноҳияи Данғараи вилояти Хатлон”

Муқарризи расмӣ: **Собирова Сановбар Ғаниевна** – доктори илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи лингвистикаи Филиали Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В. Ломоносов дар шаҳри Душанбе

Самариддинов Қурбон Наимович – номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии Данғара

Муассисаи пешбар: **Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ**

Ҳимояи диссертатсия санаи “29” августи соли 2026, соати 13:00 дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-117-и назди Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода (нишонӣ: 734019, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, кӯчаи Муҳаммадиев 17/6, маҷлисгоҳи шурои олимон; e-mail: havas3001@mail.ru; тел.: (+992) 882-89-17-17) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар китобхонаи илмӣи Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ва тавассути сомонаи www.dbz.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат санаи «__» _____ соли 2026 тавзеъ шудааст.

Котиби илмӣ
шурои диссертатсионӣ
доктори илмҳои филологӣ
дотсент

Соҳибназарзода Ҳ.Т.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Дар замони муосир истифода ва омӯзиши луғатҳои махсус ба яке аз самтҳои муҳимми забоншиносии амалӣ ва назариявӣ табдил ёфтааст. Дар ин радиф, истилоҳоти илмӣ, хусусан дар соҳаи тиб мавқеи марказӣ касб намуда, мавриди таваҷҷуҳи доимии муҳаққиқон қарор гирифтааст. **Гистология** ҳамчун илм дар бораи бофтаҳои бадан ва сохтори микроскопии онҳо нақши муҳимро дар ташхис, муолиҷа ва фаҳмиши равандҳои биологӣ ва патологӣ мебозад.

Истилоҳоти гистология ҳамчун ҷузъи муҳимми луғати махсуси илми тиб, воситаи аслии тавсиф, тасниф ва мубодилаи иттилоот байни мутахассисон маҳсуб меёбад. Дар шароити ҳамкориҳои илмӣ ва академии байналмилалӣ, ки зери таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ қарор доранд, истифодаи истилоҳоти дақиқ дар соҳаи тиб ва биология муҳим мегардад. Мутаассифона, мавҷудияти тафовутҳои сохторӣ ва семантикӣ байни истилоҳоти забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ метавонад монеа дар фаҳмиши дақиқи мафҳумҳо ва таълимоти илмӣ гардад.

Аз ин рӯ, омӯзиши **чанбаҳои сохторӣ ва семантикии истилоҳоти гистология** дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ натавонанд як амали зарурӣ, балки таҳқиқи муҳим ва мубрам ба ҳисоб меравад. Ин таҳқиқ имконият фароҳам меорад, ки хусусиятҳои морфологӣ, синтаксисӣ ва маъноии истилоҳот дар ду забони таҳлилшаванда муайян гардад ва тарзи ташаккул, мутобиқшавӣ ва истифодабарии онҳо мушаххас карда шавад. Дар ин кор диққати асосӣ ба сохтори истилоҳҳои гистологӣ, шакли дастурӣ ва мазмуни маъноии онҳо равона шудааст. Барои нутқи илмӣ дақиқии чунин воҳидҳои истилоҳӣ аҳаммияти махсус дорад, зеро ҳатто ночизтарин нодурустии корбурди истилоҳ метавонад маънои баёнро тағйир дода, боиси иштибоҳ дар ташхис, табобат ё муоширати касбӣ гардад.

Омӯзиши муқоисавии истилоҳот на танҳо барои забоншиносӣ аҳаммияти муҳим дорад. Он имкон медиҳад, ки мутобиқати истилоҳот байни забонҳои гуногун дақиқтар муайян

карда шуда, ҳамдигарфаҳмии мутахассисоне осон гардад, ки дар мухити гуногуни забонӣ фаъолият мекунанд.

Таҳқиқи истилоҳоти гистологӣ имконият медиҳад, ки тарзи ташаккули истилоҳоти махсус, маъноҳои ифодаи онҳо ва роҳҳои устувор гардидани онҳо дар низоми забонҳои гуногун амиқтар мавриди омӯзиш қарор гиранд. Чунин таҳлил метавонад ҳангоми таҳияи луғатҳои махсус, маводди таълимӣ ва, ҳамзамон, барои тавсифи дақиқтари мафҳумҳои дар гистология татбиқшаванда муфид бошад.

Ин гуна таҳқиқот, пеш аз ҳама, барои раванди таълим ва нутқи касбӣ аҳаммияти бевоситаи амалӣ дорад. Дар соҳаи тиб истилоҳ бояд барои ҳама, табиб, муҳаққиқ, омӯзгор ва донишҷӯ, фаҳмо бошад. Ҳар қадар истилоҳи махсус дақиқтар истифода шавад, ҳамон қадар эҳтимоли иштибоҳ, тафсири нодуруст ё фаҳмиши духӯра дар матнҳои илмӣ ва тиббӣ камтар мегардад.

Аҳаммияти мавзуи таҳқиқ аз он иборат аст, ки истилоҳоти гистологӣ дар низоми таҳсилоти тиббӣ, таҳқиқоти илмӣ ва муоширати мутахассисон мавқеи устувор пайдо кардааст. Ин истилоҳот, инчунин, ҳангоми мубодилаи дониш ва таҷриба миёни намоёндагони забонҳо ва мактабҳои гуногуни илмӣ васеъ корбаст мешаванд.

Муқоисаи истилоҳоти гистологӣ забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ имкон медиҳад, ки сохтор, маъно ва хусусиятҳои корбурди ин истилоҳот равшантар муайян карда шаванд. Ин барои ба низом даровардани истилоҳоти илмӣ, омода намудани маводди таълимӣ ва илмӣ, ҳамзамон, барои таҳкими робитаи дақиқтар байни мутахассисони ватанӣ ва хориҷӣ аҳаммияти калон дорад.

Аз ин ҷиҳат, таҳқиқоти мазкур ба ниёзҳои воқеии илми тоҷик мувофиқ буда, барои рушди забоншиносии муқоисавӣ ва такмили минбаъдаи истилоҳоти тиббӣ саҳми арзанда гузшта метавонад.

Дарачаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Мавзуи таҳлили сохториву семантикии истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ то имрӯз ба таври мукамал мавриди омӯзиш

қарор нагирифтааст. Гарчанде дар забоншиносии тоҷик ва хориҷӣ таҳқиқоти гуногун оид ба истилоҳшиносӣ ва луғатҳои соҳавӣ, аз ҷумла, дар самти тиб анҷом ёфтаанд, истилоҳоти гистология ҳамчун зернизомии мустақил ва махсус камтар таҳлил гардидааст.

Ба масъалаҳои умумии истилоҳ ва истилоҳшиносӣ дар забоншиносии муосир миқдори зиёди таҳқиқоти илмӣ бахшида шудааст. Хусусиятҳои асосии матн, сохтори истилоҳ, роҳҳо ва воситаҳои бунёди истилоҳи нав, банизомдарории истилоҳоти нав, умуман ҷанбаҳои назариявии истилоҳот масъалаҳои асосӣ дар доираи таҳқиқоти забоншиносӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор гирифтанд. Масъалаҳои мазкур аз тарафи чунин муаллифон, ба монанди В.И. Даниленко, Д.С. Лотте, О.Д. Митрофанов, Э. Веландер, П.Н. Денисов, Н.В. Арнолд, Е.С. Кубрякова, В.В. Виноградов, М.В. Никитин, А.В. Суперанская, Ю.С. Степанов, Ю.Д. Апресян, А.А. Реформатский, А.М. Кузнетсов, Т.Л. Канделаки, Э.В. Кузнетсова ва дигарон мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд.

Масъалаҳои истилоҳот дар забони тоҷикӣ дар таҳқиқоти Г.В. Набиева, С. Назарзода, А. Насриддинов, А. Отахонова, Ҳ. Каримов, Ҳ. Мачидов, С. Муллоҷаев, М. Муҳаммадиев, А. Муминов, Ш. Рустамов, Н. Шаропов, Ҳ. Юсуфов, Р. Ҷураев, М. Турсунов, М. Султонов, П. Ҷамшедов, А.Т. Бердиева, С. Ҷонматов, З. Мухторов, А. И. Юсупов, М.Б. Нағзибекова, А. Мамадназаров, Ҷ. Шанбезода, Д.М. Искандарова мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд.

Яке аз самтҳои муҳими таҳқиқот дар забоншиносии муосир омӯзиши истилоҳоти соҳавӣ ва муқоисаи байнизабонии онҳо мебошад. Бо рушди илм ва ҳамкориҳои байналмилалӣ зарурати таъмини фаҳмиши дақиқ ва интиқоли возеҳи мафҳумҳо миёни забонҳои гуногун афзудааст. Дар ин замина, таҳлили муқоисавии истилоҳот, бахусус дар соҳаҳои тахассусӣ на танҳо арзиши назариявӣ, балки аҳамияти амалӣ пайдо намудаанд.

Таҳқиқи истилоҳоти соҳавӣ ва муқоисаи байнизабонии истилоҳот яке аз самтҳои афзалиятнок ва рушдкунандаи

забоншиносии тоҷик дар даҳсолаҳои охир ба ҳисоб меравад. Ин самт оид ба зарурати рушди забони илм ва мутобиқ кардани он ба талаботи ҷаҳони муосир, баҳусус бо дарназардошти ҳамкориҳои илмӣ, омӯзишӣ ва тарҷумайи фаннӣ ба миён омадааст. Дар ин самт метавон рисолаҳои М.М. Диловаров, З. Мирзоев, Г.З. Маҳмадбекова, А.С. Олимова, И. Эшматов, С.С. Ҷоматов ва дигаронро маҳсусан қайд намуд.

Дар забоншиносии тоҷик таҳқиқи муқоисавии истилоҳоти тиббӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ дуюмӣ низ гузаронида шудааст. Таҳқиқот дар ин самт ба истилоҳоти тиб ва соҳаҳои алоҳидаи он бахшида шудааст. Дар ин самт метавон таҳқиқи Ҷ.Р. Раҳмонов, Д.А. Султонова, Г.А. Раҳимова М.Қ. Қодирова ва дигаронро маҳсусан қайд намуд.

Лекин, истилоҳоти гистология дар доираи таҳқиқоти соҳавӣ ва муқоисавӣ мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор нагирифтааст. Аз ин рӯ, омӯзиш ва баррасии ҷанбаҳои сохторӣ ва семантикии гистология дар забоншиносии муосири тоҷик дорои аҳамияти бузурги илмӣ ва амалӣ мебошад.

Таҳқиқ дар ин самт имконият медиҳад, ки тафовути сохторӣ ва маъноии истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ таҳлил карда шавад; принципҳои ташаккули истилоҳоти илмӣ дар забони тоҷикӣ мушаххас карда шавад; тартиби луғатҳо, дастурамалҳо ва маводди таълимӣ беҳтар гардад; фаҳми мафҳумҳои гистология дар манбаҳои байналхалқӣ таъмин карда шавад.

Ҷанбаи дигари мубрамияти масъала дар воридсозии истилоҳоти гистология аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ мебошад. Дар шароити муосир норасоии луғатҳои маҳсус ва кам будани маводди мукаммали соҳавӣ дар забони тоҷикӣ, зарурати таҳқиқ дар самти таҳлили муқоисавӣ ва танзими истилоҳоти гистология муҳим мегардад.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти мазкур бо барномаҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти олии тиббӣ ва мавзӯҳои илмӣ робитаи зич дорад. Кори диссертатсионии мазкур дар доираи мавзӯи илмӣ

кафедраи таърихи забон ва типологияи факултети филологияи МДТ “Донишгоҳи миллии Тоҷикистон” ва татбиқи “Барномаи рушди забони давлатӣ барои солҳои 2020–2030 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ва, ҳамчунин, “Барномаи давлатии такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ барои давраи то соли 2030” таҳия гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚ

Мақсади таҳқиқ таҳлили муқоисавии хусусиятҳои сохторӣ ва маъноии ташаккул ва истифодаи истилоҳоти соҳаи гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аст. Таҳқиқ ба равшан намудани вижагиҳои грамматикӣ, семантикӣ ва этимологияи истилоҳоти гистология нигаронида шуда, ҳамзамон равандҳои бунёди истилоҳот ва мутобикнамоии онҳоро ба меъёрҳои забонӣ таҳлил карда мешавад.

Вазифаҳои таҳқиқ. Дар амалӣ намудани мақсади таҳқиқот, ҳалли **вазифаҳои зерин** ба роҳ монда шудааст:

- дар асоси донишҳои назаривӣ мушаххас намудани мафҳум, моҳият ва хусусиятҳои истилоҳ, роҳҳо ва воситаҳои бунёди он, ки барои аксарияти забонҳо хусусияти ягона дорад;
- баррасӣ ва таҳлили ҷанбаҳои назариявии омӯзиши истилоҳот, роҳҳои сохтани истилоҳ дар забоншиносии муосир;
- омӯзиш ва таҳлили хусусиятҳои истилоҳоти гистология, ҷанбаҳои фарқкунандаи онҳо дар забоншиносии муосир;
- омӯзиш ва таҳлили полисемия ва синонимия дар истилоҳоти гистология ва муқоисаи онҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ;
- омӯзиш ва таҳлили омонимияи истилоҳоти гистология ва муқоисанамоии онҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ;
- омӯзиши роҳҳо ва воситаҳои ифодаи зидмаъногӣ дар истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ;
- омӯзиш ва баррасии роҳҳо ва воситаҳои бунёди истилоҳоти сода, сохта, мураккаб ва таркибии гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ;

- омӯзиш ва баррасии роҳҳои бунёди аббревиатураи истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Объекти таҳқиқ. маҷмуи истилоҳоти самти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ мебошад, ки дар онҳо равандҳои ташаккул, истифода ва мутобиқсозии истилоҳоти гистологӣ инъикос меёбанд.

Мавзӯ (предмет)-и таҳқиқ хусусиятҳои сохторӣ ва маъноии истилоҳоти соҳаи гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ буда, таҳлили раванди ташаккул, тарҷума ва мутобиқнамоии онҳо мебошад.

Асосҳои назариявии таҳқиқ. Асосҳои назариявии таҳқиқро қорҳои илмии чунин муаллифон, ба монанди В.Д. Даниленко, А.В. Суперанский, А.А. Реформатский, В.В. Виноградов, А.М. Кузнетсова, М.Д. Степанова, Н.С. Новикова, С. Сулаймонов, С. Сатторова, П. Ҷамshedов, Д. Хоҷаев, М. Қосимова, С. Назарзода, Х. Саидов, Ш. Ҳайтова, М.Б. Султонов, Ҳ. Мачидов ва дигар забоншиносони машҳур ба ҳисоб меравад.

Масъалаҳои мухталифи истилоҳот ба таври васеъ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ мавриди пажӯҳиш қарор дода шудааст. Масъалаи баррасии сохториву маъноии истилоҳот танҳо дар соҳаҳои алоҳидаи фаъолият ба роҳ монда шудааст, лекин истилоҳоти гистология ҳануз дар доираи таҳқиқоти муқоисавӣ амалӣ нагардидааст.

Навгони илмӣ дар он зоҳир мегардад, ки омӯзиш ва таҳқиқи воҳидҳои сохториву семантикӣ ва луғавӣ муқаммал мегардад. Натиҷаҳо ва тавсияҳои таҳқиқоти мазкурро метавон дар амалияи омӯзиши забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ, инчунин дар тартиб додани луғатҳои дузабона истифода намуд. Натиҷаҳои ҷамъбасти мавзӯи таҳқиқотро метавон ҳамчун заминаи илмӣ ва асоси амалии омӯзиши луғат ва истилоҳоти забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, дар тартиб ва навиштани китобҳои дарсӣ оид ба лексикология ва стилистика истифода намуд.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Тасдиқ карда шуд, ки истилоҳ воҳиди муҳимми забонӣ мебошад, ки дар соҳаҳои мухталиф барои ифодаи маънои мушаххас ва махсус истифода мешавад.

2. Таҳқиқи истилоҳ аз мушаххас намудани маъно, сохти грамматикӣ ва махсусияти истифодаи истилоҳ дар матни муайян иборат аст. Аз ин рӯ, муайян карда шуд, ки методологияи бунёди истилоҳ бояд бо истифода аз қоидаҳои систематикӣ ва мантиқии забоншиносӣ амалӣ гардад, то ки истилоҳи нав ба таври муассир бунёд шавад.

3. Собит карда шуд, ки полисемия ва синонимия ҳамчун падидаҳои маъноӣ дар истилоҳоти гистология масъалаи мубрам ба ҳисоб мераванд ва дар нуқоти илмӣ ва тиббӣ ин метавонад ба нофаҳмӣ ё нодақиқии мафҳум оварда расонад. Аз ин рӯ, дар гистология қўшиш карда мешавад, ки полисемия ба ҳадди ақал расонда шавад.

4. Муқаррар карда шуд, ки истифодаи дурусти ихтисорот барои сарфа кардани вақт, нигоҳ доштани равонии матн ва афзоиши самаранокии робитаи илмӣ мусоидат мекунад.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои таҳқиқот ба омӯзиши истилоҳот саҳми муайян мегузоранд, раванди таснифоти истилоҳот метавонад заминаи таҳқиқоти минбаъда ҳам барои истилоҳоти гистология ва ҳам барои системаҳои дигари истилоҳотӣ гардад. Инчунин, аҳаммияти назариявӣ таҳқиқот дар таъсири омилҳои забоншиносӣ ба ташаккул ва рушди истилоҳоти гистология дар асоси муқоисаи ин истилоҳот дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ зоҳир мегардад.

Аҳаммияти амалии таҳқиқ дар маъруфияти афзояндаи омӯзиш ва таҳлили воҳидҳои сохторӣ, семантикӣ ва лексикӣ зоҳир мегардад. Натиҷаҳо ва тавсияҳои таҳқиқотро метавон дар таълими забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ, инчунин дар тартиб додани луғатҳои дузабона истифода бурд. Натиҷаҳои ниҳони таҳқиқотро метавон ҳамчун заминаи илмӣ ва амалӣ барои омӯзиши луғат ва истилоҳоти забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, инчунин дар тартиб ва навиштани китобҳои дарсӣ оид ба лексикология ва услубшиносӣ истифода намуд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия дар мавзӯи “Таҳлили сохториву маъноии

истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои филологӣ бо шиносномаи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 6.2.14 Забоншиносии типологӣ ва муқобилавӣ мутобикат менамояд.

Саҳми шахсии доктарабони дараҷаи илмӣ дар ҷанбаҳои зерин зоҳир мегардад:

- масъалаҳои мухталифи таҳқиқи истилоҳ ва низоми истилоҳотиро омӯхта, дастгоҳи мафҳумии масъалаи мазкурро таҳлил намудааст;

- дар асоси таҳлили матнҳои истифодаи истилоҳоти тиббиро дар шакли забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ муайян намудааст;

- ҷанбаҳои сохториву маъноии истилоҳоти гистологияро дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ муқоиса намудааст.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия.

Диссертатсия дар кафедраи таърихи забон ва типологияи факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон омода шуда, мазмун ва муҳтавои он дар шакли мақола ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалии сатҳи байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ нашр ва ироа гардидааст (аз ҷумла, конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Дастовардҳо ва дурнамои рушди илм ва таҳсилоти тиббӣ дар Тоҷикистон”. – Данғара, 2025; конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Тибби муосир ва таҳсилоти муосир”. – Данғара, 2021; конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои мубрами тибби муосир: мушкilot ва роҳҳои ҳалли он” – Данғара, 2022 ва ғ.).

Диссертатсияи мазкур дар ҷаласаи кафедраи таърихи забон ва типологияи факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (суратҷаласаи №7 аз 27.01.2026) мавриди муҳокима қарор гирифта, ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Мавод ва нуктаҳои асосии таҳқиқи диссертатсионӣ дар конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявии илмӣ-амалии Тоҷикистон (солҳои 2018-2025) ва, ҳамчунин, дар 9 мақолаи ҷопшудаи

муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ, аз ҷумла, 4 мақолаи банаширрасида дар маҷаллаҳои тақризишавандаи шомили феҳристи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос гардидааст.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Таҳқиқи диссертатсионӣ аз муқаддима, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, 185 саҳифаи ҷопиро дар бар мегирад.

ҶИСМҲОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚ

Дар муқаддима муҳимияти таҳқиқ, масъала ва сатҳи омӯзиши он, объект ва предмети таҳқиқ, мақсад ва вазифаҳои тартиб дода шуда, нағзҳои илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия ошкор гардидаанд.

Дар боби якум **“Вижагиҳои забонии истилоҳот дар таҳқиқоти муосир”** моҳият ва хусусиятҳои истилоҳот ва низоми истилоҳотӣ, ҷанбаҳои назариявии омӯзиш ва бунёди истилоҳот, хусусиятҳои истилоҳоти гистология мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода шудаанд.

Дар зербоби якуми боби якум **“Мафҳум, вазифа ва аломатҳои фарқкунандаи истилоҳот”** дастгоҳи мафҳумии омӯзиши истилоҳ таҳлил карда шудааст. Қайд карда мешавад, ки дар забоншиносии муосир барои ҷунин мафҳумҳо, ба монанди “истилоҳ”, “истилоҳшиносӣ” ва “низоми истилоҳӣ”, таърифи дақиқ, мушаххас ва ягонаи умумқабулшуда вуҷуд надорад. Забоншиносон ва олимони дар асоси баррасии ҷанбаҳои алоҳидаи масъала таснифоти худро пешниҳод намудаанд, аз ин хотир, дар забоншиносии муосир миқдори зиёди муайяннамоии мафҳумҳои зикргардида мавҷуд аст.

Истилоҳ меҳвари зарурии забони махсус ба ҳисоб меравад, интилооти асосии пурмазмунро интиқол медиҳад. Дар натиҷаи рушди донишҳои илмӣ-техникӣ зиёда аз 90% калимаҳои нав, ки дар забонҳо пайдо мешаванд, калимаҳои махсус ба ҳисоб мераванд. Талабот ба истилоҳот нисбат ба калимаҳои умумистеъмоли баландтар аст. Истилоҳ дар илм мавқеи муҳим

дошта, барандаи маълумоти мушаххас мебошад ва дар фаҳмишу даркнамоии падида ва ҳодисаҳои хоси соҳаи муайян кӯмак менамояд.

Дар Энциклопедияи Шуравӣ қайд карда шудааст, ки “истилоҳ (аз решаи латинии *terminus* - сарҳад, ҳудуд) калима ё ибора аст, ки мафҳумро ифода мекунад ва муносибати онро бо дигар мафҳумҳо ё ибораҳои дохилисоҳавӣ муайян менамояд. Он барои муайян кардани хосиятҳои ашё, падида ва равандҳо дар соҳаи мазкур хидмат мекунад ва метавонад танҳо дар доираи истилоҳоти муайян вучуд дошта бошад. Истилоҳ бояд яқинан, муназзам, аз ҷиҳати услубӣ бетараф бошад ва ба матн ҳамчун калимаи забони муштарак иртибот надошта бошад” [3, с. 28].

Дар “Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ” истилоҳ ҳамчун “калима ё ибораве, ки дар ҳавзаи амалкарди ягон соҳаи илму ҷанбаи маъноӣ мушаххасро ифода мекунад, тасниф карда шудааст” [22, с. 561]. Забоншиноси тоҷик П. Нуров чунин таснифи мафҳуми “истилоҳ”-ро пешниҳод намудааст: “Истилоҳ чунин калима ё иборави алоқамандии калимаҳо мебошад, ки ҳар яке онҳо фақат як мафҳумро ифода менамоянд ва дар доираи ҷанбаи маъноӣ ва ё ин ки дар доираи гурӯҳи ҷанбаи маъноӣ мазкур дорои як маъно мебошанд” [14, с. 44].

Забоншиноси рус А.В. Супренская мавҷудияти миқдори зиёде таснифоти мухталифи мафҳуми “истилоҳ”-ро чунин шарҳ додааст: “намояндагони соҳаҳои мухталиф бо ҳамон ҷанбаи мафҳум ва тасаввуроти махсус оид ба он диққат медиҳанд, ки дорои ҳаҷми мазмуну мундариҷаи муайян буда, дар ин замина тасниф карда мешавад” [18, с. 11].

Муҳаққиқи тоҷик С. Назарзода чунин қайд намудааст, ки “истилоҳ ҳамчун калима ё ибораве дар ҳавзаи амалкарди илми муайян маъноӣ хосе дорад ва мафҳуми мушаххасро ба шакли дақиқ ифода мекунад. Истилоҳи як соҳа метавонад дар соҳаи дигар маъноӣ истилоҳии худро аз даст бидиҳад ва ба сифати калимаи одӣ ва маъмул истифода шавад” [13, с. 26].

Дар асоси омӯзиш ва таҳлили таснифоти мухталифи “истилоҳ” муаллиф муайяннамоии умумии онро пешниҳод

намудааст: истилоҳ ин воҳиди луғавии забон аст, ки барои мақсадҳои махсус истифода гардида, мафҳумҳои умумии назарияи алоҳидаи соҳаи махсуси илмҳо ё фаъолиятро ифода менамояд.

Қайд карда шудааст, ки масъалаи таснифоти “истилоҳ” дар доираи назарияҳои мавҷуда, масъалаи баҳснок боқӣ мондааст, коркарди таснифоти мухталифи он идома дорад ва то ба имрӯз таснифоти ягонаи мафҳуми мазкур пешниҳод нагардидааст.

Таснифоти мухталифи истилоҳ боиси пайдо гардидани як навъ муҳолифат дар байни муҳаққиқон гардидааст. Муҳолифат дар муносибатҳои таснифоти истилоҳ олимонро водор намуд, ки ҷанбаҳои нисбатан махсуси мафҳуми мазкурро ҷудо намоянд. Ҳамин тариқ, дар як қатор бо таснифоти ташаккулёфтаи истилоҳ зарур аст, ки хусусиятҳои асосии он ҷудо карда шаванд. Масалан, С.В. Гринев чунин хусусиятҳои хоси истилоҳро ҷудо менамояд: “махсусияти истифодабарӣ, шомилияти он ба соҳаи махсуси донишҳо; дақиқии мундариҷавии истилоҳ; мавҷудияти таснифот; мустақилии нисбӣ аз матн; бетарафии услубӣ; якмаъногӣ” [5, с. 208].

Калимаи истилоҳот ё худ терминология аз калимаи термин (истилоҳ) ва калимаи юнонии *logos*, ки маънои омӯзишро дорад, бунёд шудааст. “Истилоҳот ин илм оид ба истилоҳ аст. Калимаҳо, ки барои номгузории мафҳумҳои мухталифи илмӣ ва техникаӣ истифода карда мешаванд. Истилоҳ ва соҳае, ки хусусияти истилоҳ ва принципҳои бағанзимдарориву таснифоти онҳоро меомӯзад, истилоҳот меноманд” [2, с. 437].

Истилоҳот ҷузъи луғати махсус мебошад, ки ба он калимаҳои ифодакунандаи ашё ва мафҳумҳои соҳаҳои гуногуни фаъолияти касбии инсон ворид мегардад. Чунин калимаҳо дар луғати умумиистеъмоли низ мавриди истифода қарор дода мешаванд. Истилоҳот – ин маҷмуи истилоҳ ба ҳисоб меравад, ки дар соҳаи алоҳида ва мушаххаси фаъолияти инсон истифода мешавад.

Истилоҳот низоми донишҳои объективиро оид ба ҷаҳон таҷассум менамояд, ки омилҳои муҳимми рушди илм ва техника ба

ҳисоб меравад. Дар таърифи илмӣ моҳияти объект ба таври мухтасар баён карда мешавад, ки танҳо нишонаҳои муҳими он объектро фаро мегирад. Дар чунин ҳолат на оиди вучуд надоштани ташаккули мафҳум, ки аз тарафи ҳама якхел фаҳмида мешавад, балки одатан оиди мазмуну мундариҷаи гуногуни худи мафҳум сухан меравад.

Ташаккули истилоҳот аз рушди ҷамъиятӣ ва илмӣ-техникӣ бармеояд, зеро ҳар як мафҳуми нав дар соҳаи махсус бояд бо истилоҳ ифода карда шавад. Мавзуи назарияи умумии истилоҳот омӯзиш, истифода ва ташаккули калимаҳои махсус ба ҳисоб меравад, ки бо ёрии онҳо донишҳои аз тарафи инсоният ҷамъоваришуда интиқол дода мешаванд; низомҳои мавҷудаи истилоҳотӣ такмил меёбанд; роҳҳои бунёди низомҳои нав ва истилоҳоти онҳо, инчунин хусусиятҳои умумии истилоҳоти соҳаҳои мухталифи дониш ҷустуҷӯ карда мешаванд.

С.В. Гринев истилоҳотро ҳамчун маҷмуи истилоҳот, ки дар соҳаи муайяни донишҳо истифода мешаванд, тасниф намудааст. Инчунин ӯ ба худи мафҳуми “истилоҳот” диққат дода, онро мисоли равшани зарурати танзими луғатҳои махсус мешуморад. Муҳаққиқ қайд менамояд, ки “дар гузаштаи наздик ин истилоҳ барои ифода намудани се мафҳуми гуногун истифода карда мешуд: низоми истилоҳоти донишҳои соҳаи муайян; тамоми маҷмуи истилоҳот дар забон; илм, ки истилоҳотро меомӯзад” [5, с. 309].

Низоми истилоҳотӣ - низоми аломатҳои махсуси соҳаҳои илм ва фаъолияти инсон аст, ки нисбат ба низоми мафҳумҳои он талаботи робитавиро қонеъ мегардонад. Истилоҳ - унсури низоми истилоҳотӣ аст, асосан бо калима пешниҳод мегардад, ки мафҳуми илмӣ касбиро, ки ба ягон соҳаи махсуси дониш ё фаъолияти инсон алоқаманд аст, ифода мекунад.

Низоми истилоҳотӣ дар ҳамон ҳолат ташаккул меёбад, ки самти алоҳидаи илмҳо ё фаъолият дар сатҳи зарурӣ ҷой дошта, дорои назарияи худ буда, мафҳумҳои асосӣ ва алоқаи байни онҳоро ошкор ва муайян намудааст. Яке аз тафовутҳои низоми истилоҳотӣ аз истилоҳот дар он аст, ки низоми истилоҳотӣ аз

тарафи мутахассисони соҳаи муайян аз калимаҳои интихобгардида, дар баъзе ҳолатҳо калима ва ибораҳои махсусан бунёдшуда, инчунин истилоҳоти иқтибосгардида аз дигар забонҳо барои баёни назарияҳои таҷассумкунандаи соҳаи мазкур тартиб дода мешавад.

Низоми истилоҳотӣ - низоми аломатҳои соҳаи махсуси илм ва фаъолияти инсон аст, ки нисбат ба низоми мафҳумҳои он талаботҳои робитавиро қонеъ мегардонад.

Ҳамин тариқ, метавон қайд намуд, ки истилоҳ дар илм мавқеи муҳим дошта, барандаи маълумоти мушаххас мебошад ва дар фаҳмишу даркнамоии падида ва ҳодисаҳои хоси соҳаи муайян кӯмак менамояд. Ба хотире, ки истилоҳ дар тамоми соҳаҳои илм истифода мешавад, он аз тарафи намояндагони илмҳои мухталиф мавриди таҳқиқ ва баррасӣ қарор дода шудааст. Дар доираҳои илмӣ таъриф ва таснифоти ягонаи умумиэтирофгардидаи мафҳумҳои зикргардида вучуд надоранд. Забоншиносон ва олимони дар асоси баррасии ҷанбаҳои алоҳидаи истилоҳ таснифоти худро пешниҳод намудаанд.

Дар зербоби дуҷуми боби якум **“Асосҳои назариявӣ ва методологии бунёд ва таҳқиқи истилоҳот”** ҷанбаҳои назариявии бунёди истилоҳ мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Қайд карда мешавад, ки хусусияти умумии истилоҳ бевосита аз вазъияти забони илм ва техника, аз самтҳои рушди забони он вобаста аст. Мутобиқан, тағйирот дар илм ба дигаргуншавии нуқоти назари илмӣ ва бунёди истилоҳоти нав, методҳои омӯзиши онҳо оварда мерасонад. Вазъияти имрӯзаи истилоҳро таҳлил намуда, ҷандирии бузурги семантикии он, қобилияти пайдоиши истилоҳоти нав дар асоси истилоҳоти мавҷударо қайд намудан муҳим аст.

Дар ибтидои асри XIX диққати асосии забошиносон ба масъалаҳои мухталифи умуминазариявӣ, ба монанди рушди таърихии забон, алоқамандии забон ва тафаккур, хусусияти рамзии забон ва ғайраҳо равона гардида буд. Масъалаҳои семантикии табиати истилоҳ, мақоми истилоҳот дар низоми забон асосан баррасӣ намегардиданд. Дар солҳои 30-юми асри

XX дар асоси рушди босуръати илм ва техника, инкишофи саноатукунонӣ ба масъалаҳои мухталифи назариявии бунёди истилоҳ таваҷҷуҳи хосса равона карда шуд.

Зарурати омӯзиш заминаҳои назариявии истилоҳ ва бунёди он барвақт пайдо шудааст. Мутахассиси машҳури истилоҳшинос В.М. Лейчик зарурати омӯзиши истилоҳро чунин шарҳ додааст: “омӯзиши истилоҳот зарур аст, зеро истилоҳ ба таври ногузир бо ин ё он соҳаи донишҳо ё фаъолият алоқаманд аст. Дар илмҳои техникӣ, табиӣ ва ҷомеашиносӣ, фанҳои таълимӣ ва соҳаи донишҳо ба мафҳум ва категорияҳои умумиилмӣ ва илми мушаххас таъҷ менамоянд, ки дар навбати худ, онҳо бо истилоҳоти махсус ва умумиилмӣ ифода карда мешаванд. Истилоҳот дар доираи васеи соҳаҳои назариявӣ ва амалии фаъолият, ки ҳар яке дар истилоҳ ҷанбаҳои ба он заруриро ҷудо менамоянд, ба сифати объект баромад менамоянд. Албатта, дар марҳилаи муайян масъала оид ба зарурати ошкор намудани ҷанбаҳои умумӣ, ки объекти мазкурро муттаҳид менамояд ва он ҷанбаҳои асосӣ, ки моҳияти истилоҳро ташкил медиҳанд, пайдо гардид” [7, с. 14].

Дар марҳилаҳои мухталифи рушди масъалаҳои назариявии истилоҳот, забоншиносон, ба монанди Е. Вюстер, Л. Олишки, Д.С. Лотте, Э.К. Дрезен, Т.Л. Канделаки, Г.О. Винокур, О.С. Ахматова, В.В. Виноградов, А.А. Реформатский саҳми арзанда гузоштаанд.

Нуктаи назари мухталиф нисбат ба раванди таҳлили истилоҳот – “алоқаи ногусастании истилоҳ ва матн дар раванди омӯзиш, дар ҳолате ки истилоҳ аз матн бароварда намешавад ва дар алоқамандӣ бо он баррасӣ карда мешаванд ва баръакс мустақилии истилоҳ аз матн дар асоси якмаъногӣ, беҳиссиётӣ ва қобилияти истифода гардидан дар шакли ҷудогона мавҷуд аст” [15, с. 115].

Солҳои 30-юми асри XX масъалаҳои назариявии истилоҳот диққати як қатор муҳаққиқон, ба монанди Е. Вюстер, Л. Олишки, Д.С. Лотте, Э.К. Дрезен ва дигаронро ҷалб намуд, ки дар рушди истилоҳшиносӣ саҳми назаррас гузоштаанд. Ин муаллифон

истилоҳшиносиро ба сифати падидаи фарҳангиву таърихӣ омӯхта, рушди истилоҳот ва забонро баррасӣ намудаанд, раванди сохтан ва ташаккули мафҳумҳоро мушоҳида намудаанд. Аввалин корҳои нашргардида бо номи О. Вюстер, Д.С. Лотте алоқаманд аст. Инчунин, дар рушди истилоҳшиносӣ саҳми чунин муаллифон, ба монанди Т.Л. Канделаки, Г.О. Винокур, О.С. Ахматова, В.В. Виноградов, А.А. Реформатский бузург аст.

Дар шароити имрӯза муносибати дескриптивӣ – муносибати нисбатан эътирофгардида дар таҳқиқоти махсуси назария ба ҳисоб меравад. Лекин камбудии хоси ин муносибат, масалан, моҳияти истилоҳ, вазифаи истилоҳ, мавҷуд набудани таснифоти умумиэътирофгардидаи мафҳум, ҷанбаҳои баҳснок ва коркарднашуда, масалан характери меъёрии истилоҳот, махсусиятҳои он нисбат ба забони умумӣ, боиси пайдоиши назарияҳои дигар гардидааст.

Дар бештари ҳолатҳо бо вазифаҳои номинативӣ ва таснифотӣ, вазифаҳои ташхисӣ, ояндабинӣ, моделсозӣ, низомияти истилоҳ низ ҷудо карда мешаванд. Вазифаҳои истилоҳ бо равандҳои бадастории коркард, нигоҳдорӣ ва тарҷумаи донишҳои махсус, ки дар мазмуну мундариҷаи истилоҳ зоҳир мегардад, алоқаманд мебошанд. Мувофиқи ақидаи А.В. Лемов “дар қатори хусусиятҳои назарраси истилоҳ вазифаҳои номинативӣ, сигнификативӣ, идентификативӣ, дистинктивӣ, таснифотӣ, коммуникативӣ, иттилоотӣ, прагматикӣ ва идоракунии дохил мешаванд” [8, с. 138].

Қайд карда шудааст, ки нисбат ба истилоҳ як қатор талаботи муҳим пешниҳод карда мешаванд: якмаъногӣ, дақиқӣ, мутобиқат ба забони адабӣ, кӯтоҳ будан, мавҷуд набудани ҷанбаҳои ҳиссиётиву эҳсосотӣ, низомият ва ғайраҳо. Талаботи зикргардида нисбат ба истилоҳ хусусияти умумӣ дорад. Масъалаи ҳатмӣ будани ин ё он талабот нисбати истилоҳ дар шароити имрӯза баҳснок боқӣ мемонад.

Дар аксарияти ҳолатҳо, “ҳатто дар доираи як низоми истилоҳотӣ, истилоҳ метавонад на як, балки якчанд маънои луғавӣ дошта бошад, зеро маънои истилоҳ аз як тараф, аз рӯйи

мундариҷаи объективии мафҳуми дахлдор, аз тарафи дигар, аз ҷониби субъект – муҳаққиқ, барои аниқ кардани ҳудуди мундариҷаи концепсия чорӣ карда мешавад” [6, с. 45].

Истилоҳ бояд ба меъёрҳои забони адабӣ, хусусиятҳои орфографӣ, лексикӣ, калимасозӣ, грамматикӣ мувофиқ бошад. Лекин, ҳар як забони касбӣ дар раванди амал намудан метавонад як қатор хусусиятҳои грамматикӣ, услубӣ ва дигар хусусиятҳоро касб намояд, ки дар баъзе ҳолатҳо ба пайдо гардидани муоширати намоёндагони касби муайян дар соҳаи махсус оварда расонад. Яъне, истилоҳ дорои мустақилияти нисбӣ буда, аз самтҳои умумии рушди забон вобаста аст. Масалан, А.В. Супранская қайд менамояд, ки “истилоҳ ин калимаи муқаррарӣ нест, дақиқӣ нисбат ба кӯтоҳ будан дар истилоҳ муҳимтар аст” [18, с. 24].

Яке аз талаботи ба истилоҳ пешниҳодшаванда – “якмаъногиро ба инобат гирифта, худдорӣ кардан аз истифодаи истилоҳ бо маънои нодақиқ ва ворид намудани шарҳи иловагӣ дар ҳолати интиҳоб кардан зарур аст” [5, с. 62]. Масъалаи далелнокии истилоҳро (аломатҳо, ки дар асоси истилоҳ гузошта шудаанд) баррасӣ намуда, қайд менамоем, ки маҳз ин хусусият имконият медиҳад, ки “истилоҳ нисбатан хотирмон, нисбатандақиқ буда, алоқамандиро бо дигар истилоҳот муайян намояд” [19, с. 161].

Ҳамин тариқ, дар шароити имрӯза аз оғози омӯзиши истилоҳот муддати на он қадар тӯлонӣ паси сар шудааст, ки дар ин муддат муносибатҳои асосӣ ва принципҳои омӯзиши истилоҳ ташақкул ёфтааст, ки ба шаҳодати он метавон таҳлили сохтор ва самтҳои асосии рушди истилоҳотро амалӣ намуд. Муносибатҳои мухталифи омӯзиши истилоҳот бо гуногунии бисёррӯягии истилоҳ ва бо он далеле, ки ҳар як муаллиф биниши худро нисбат ба истилоҳот дорад, асоснок карда мешавад.

Ҳамин тариқ, дар асосии баррасии ҷанбаҳои назариявӣ ва бунёди истилоҳ метавон чунин хулосабарорӣ намуд, ки омӯзиши ҷанбаҳои назариявии истилоҳ ва роҳҳои бунёди он чандин даҳсолаҳо идома дорад, лекин дар ин самт ҳанӯз масъалаҳо зиёд буда, диққати махсусро талаб менамоянд. Нисбат ба масъалаҳои

мавҷудаи назариявии истилоҳ ва бунёди истилоҳот ақидаҳои мухталиф пешниҳод гардидаанд, ки дарки масъаларо то андозае мушкул ва мураккаб гардониданд. Моҳияти истилоҳ, вазифаи истилоҳ, мавҷуд набудани таснифоти умумиэтирофгардидаи мафҳум, ҷанбаҳои баҳснок ва коркарднашуда, масалан характери меъёрии истилоҳот, махсусиятҳои он нисбат ба забони умумӣ боиси пайдоиши назарияҳои мухталиф гардидааст;

Дар зербоби сеюми боби якум **“Хусусиятҳои истилоҳоти гистология дар равзани забоншиносии муқоисавӣ”** хусусиятҳои истилоҳоти гистологӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст. Қайд карда шудааст, ки дар асри гузашта, тибби клиникӣ дар асоси ташаккули илм ва техника то ба сатҳи соҳаҳои нави мустақил рушд намуд. Воситаҳо ва усулҳои нави ташхис, масалан, томографияи компютерӣ (як усули ташхисӣ, ки тасвирҳои муфассали сохторҳои дохили баданро тавлид мекунад), сонография (таҳияи тасвир аз сохторҳои дарунии бадан бо истифода аз амвоҷи фаросавтӣ), маммография (маммография озмоиши интиҳобшуда барои муайян кардани варам дар сина мебошад), лапароскоп (лапароскопия, ки ҳамчун ҷарроҳии минималии инвазивӣ ё сӯроҳи калид маълум аст), эндоскоп (эндоскоп як асбоби тиббӣ аст, ки барои муоинаи визуалӣ ё табобат дар дохили бадан истифода мешавад), колоноскоп (колоноскопия як амали тиббиест, ки табибон барои тафтиши тағйирот дар рӯдаи ғафс ва рӯдаи рост анҷом медиҳанд), томографияи магнитӣ (як усули ба даст овардани тасвирҳои тиббии томографӣ барои омӯзиши узвҳои дохилӣ) пайдо шуданд. Илова бар ин, бемориҳои нав ба монанди зукоми паранда (вируси H5N1), зукоми ҳук (вируси H1N1) ва ғайраҳо ба миён омаданд. Ҳамаи ин падидаҳои нав бояд номгузорӣ, ҳуҷҷатгузорӣ карда шаванд. Ҳамин тариқ, бояд истилоҳоти нав яъне, истилоҳоти тиббӣ сохта шаванд.

Баръакси дигар илмҳои биологӣ “предмети асосии гистологияро бофтаҳо ташкил медиҳанд, ки аз ҷиҳати филогенетикӣ ташаккул ёфта, системаҳои ҳуҷайраи аз ҷиҳати

топографӣ ва функционалӣ алоқаманд ва ҳосилаҳои онҳо мебошанд” [4, с. 21].

Таърихи гистология аз давраҳои қадим оғоз гардидааст. Аммо, то асри XIX омӯзиши бофтаҳо танҳо бо мушоҳида ва тавсифи хусусиятҳои макроскопии онҳо маҳдуд буд. “Марҳилаи муҳимми инкишофи гистология кашфи микроскоп ва таҳияи техникаи он буд. Яке аз пешрафтҳои аввалин дар гистология кашфи Марчелло Малпиги дар асри XVII буд” [17, с. 3].

Гистологияи муосир бо дигар илмҳо, аз қабili биологияи молекулавӣ ва генетика зич алоқаманд аст. Тадқиқоти гистология дар фаҳмидани шароитҳои гуногуни патологӣ, коркарди доруҳои нав ва такмил додани усулҳои ташхис ва табобати бемориҳо нақши муҳим доранд.

Истилоҳоти гистология бо рушди ҳуди гистология алоқаманд мебошад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар марҳилаҳои алоҳидаи таърихӣ дар асоси кашфиёти муайян дар соҳаи тиб, махсусан дар доираи гистология, истилоҳи нав бунёд гардида, таркиби истилоҳоти гистология пурра ва ғанӣ мегардид.

Қайд карда шудааст, ки бо густариши таҳқиқоти биологӣ ва пешрафти фановариҳои тиббӣ, зарурати истифода ва фаҳмиши дақиқи истилоҳоти гистологӣ дар забони тоҷикӣ рӯз ба рӯз меафзояд. Азбаски аксари истилоҳоти гистологӣ реша дар забонҳои латинӣ ва юнонӣ доранд, мутобиқсозии онҳо ба забони тоҷикӣ кори осон нест ва баррасии дақиқи илмиро талаб мекунад.

Ба ташаккули истилоҳоти гистология дар забони тоҷикӣ таъсири забони русӣ бештар мушоҳида карда мешавад. Забоншиноси тоҷик, Т. Шарипов чунин қайд намудааст, ки “дар асоси воқеияти ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсии ҷомеаи муосири тоҷик, махсусан, омили истифодаи забони русӣ ба сифати муоширати байни миллатҳо, метавон гуфт, ки ин забон дар тӯли даҳсолаҳо ба рушди таркиби луғавии забони муосири тоҷик таъсири муайян расонидааст” [23, с. 150].

Дар забони англисӣ истилоҳоти гистология дорои хусусиятҳои муҳимми худ мебошанд. Дар забони англисӣ аксарияти истилоҳоти гистология решаи юнонӣ ё латинӣ доранд.

Илова бар ин, дар сохтани истилоҳоти гистология аз унсурҳои истилоҳотии лотинӣ ва юнонӣ истифода карда мешаванд. Масалан, Histology Epithelium, Cytoplasm, Endoplasmic reticulum ва ғайраҳо.

Дар шароити имрӯза ташаккули истилоҳоти гистология дар забони тоҷикӣ идома дорад. Аксарияти истилоҳоти гистология дар шакли лотинӣ дар забони тоҷикӣ истифода карда мешаванд.

Дар забони англисӣ аксарияти истилоҳоти гистология решаи юнонӣ ё лотинӣ доранд. Илова бар ин, дар сохтани истилоҳи гистологӣ аз унсурҳои истилоҳотии лотинӣ ва юнонӣ истифода карда мешаванд.

Қайд карда шудааст, ки бо гузашти вақт истилоҳоти гистология инкишоф ёфта, мувофиқи кашфиётҳои нав ва дастовардҳои илмиву техникӣ такмил ёфтааст. Истилоҳ дар гистология дорои хусусиятҳои худ мебошад, ки дақиқӣ ва яқмаъногии робитаҳоро дар ин соҳа таъмин менамоянд.

Яке аз хусусиятҳои асосии истилоҳоти гистология дақиқӣ ва мушаххасии онҳо мебошад. Истилоҳ барои муайян кардани сохторҳо, ҳучайраҳо ва равандҳои мушаххас, ки омӯхта мешаванд, дақиқ ва мушаххас мебошанд. Масалан, истилоҳи **“ретикүлуми эндоплазмӣ - endoplasmic reticulum”**, **“рангнамони голографӣ - holographic staining ё “holographic staining technique”**, **“лизосомаҳо – lysosomes”** **“камони рефлeкторӣ - reflex arc”** сохторҳои мушаххас ё равандҳоро дар ҳучайраҳо ифода менамоянд [16, с. 115].

Хусусияти дигари истилоҳоти гистология дар решаи лотинӣ ва юнонӣ доштани онҳо зоҳир мегардад. Ошкор карда шудааст, ки решаи лингвистии лотинӣ ва юнонӣ дар гистология нақши муҳим дорад, зеро он истилоҳоти дақиқ ва яқхеларо барои таснифоти бофтаҳо ва ҳучайраҳо таъмин менамояд. Таҳқиқот ва навъбандиҳои аввалин дар соҳаи гистология аз тарафи олимон, ки забонҳои лотинӣ ва юнониро хуб медонистанд, гузаронида шудааст. Масалан, истилоҳи **эпителиалӣ** аз решаи юнонии **“epithelium”** гирифта шуда, маънои **“гузоштан”** -ро дорад.

Хусусияти дигари истилоҳоти гистология дар навъбандӣ ва низомнокӣ зоҳир мегардад. Навъбандӣ ва низомнокӣ дар гистология дар муайян намудани навъҳои мухталифи бофтаҳо ва ташкили онҳо дар низоми ботартиб нақши калидӣ доранд. Ин истилоҳот, одатан, хусусиятҳои сохторӣ ва функционалии навъҳои мухталифи бофтаҳо ро таҷассум менамоянд. Масалан, истилоҳоти **“эпителияи ҳамвори қишрбандишуда - stratified squamous epithelium”** ва **“эпителии якҷабатаи мукаабшакл - simple cuboidal epithelium”** хусусиятҳои бофтаи эпителиалӣ, ба монанди сохтори қабатнокии он ва шакли ҳуҷайраҳо ро таҷассум менамоянд.

Ҳамин тариқ, истилоҳоти гистология дорои хусусиятҳои хоси худ мебошанд, ки барои фаҳмиши дақиқи мафҳум, падида ё раванди ифодашаванда муҳим мебошад. Хусусиятҳои истилоҳот дар гистология дар саҳеҳӣ, умумият ва стандарткунории онҳо зоҳир мегардад. Ин истилоҳот маҷмуи махсуси лексикӣ мебошанд, ки барои тавсифи хурдтарин ҷузъиёти сохтори бофтаҳо ва ҳуҷайраҳо, инчунин равандҳои ба онҳо алоқаманд ба амал меоянд.

Дар марҳилаҳои алоҳидаи таърихӣ дар асоси кашфиётҳои муайян дар соҳаи тиб, махсусан, дар доираи гистология, истилоҳи нав бунёд гардида, таркиби истилоҳоти гистология пурра ва ғайи мегардид.

Дар боби дуюм **“Ҷанбаҳои маъноии истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ”** полисемия, синонимия, омонимия, ифодаи зидмаъногӣ дар истилоҳоти гистология мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода шудааст.

Дар зербоби якуми боби дуюм **“Полисемия ва синонимия ҳамчун падидаҳои маъноӣ дар истилоҳоти гистология”** вижагиҳои маъноии истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ таҳлил мешаванд.

Ошкор карда шудааст, ки дар доираи забоншиносии муосир яке аз масъалаҳои муҳим – масъалаи мавҷудияти полисемия ва синонимия дар истилоҳоти тибӣ ба ҳисоб меравад. Дар соҳаҳои

гуногун, аз он чумла дар гистология низ истифодаи ин падидаҳо дар маркази баҳси забоншиносон қарор гирифтааст.

Полисемия дар забоншиносӣ падидае ба ҳисоб меравад, ки мувофиқи он як калима дорой якчанд маъноӣ ба ҳам алоқаманд мебошад. Ташаккули таснифоти истилоҳотии чунин истилоҳ дар натиҷаи полисемия - сермаъногии калима, истилоҳгардонӣ, бунёди маҷозӣ ва метаномикӣ амалӣ мегардад. Бар муҳолифи ин падида моносемия баромад менамояд, ки мувофиқи он воҳиди луғавӣ дорой як маъно мебошад, ки барои аксарияти калимаҳо хос нест. Дар истилоҳот, ки моносемия васеъ паҳн гардидааст ва махсусан дастгирӣ карда мешавад, на он қадар вазъияти устувор дорад.

Дар забони тоҷикӣ калимаҳои сермаъно мавқеи муҳим доранд. Аксарияти калимаҳои забони тоҷикӣ сермаъно мебошанд, пайдоиши маъноҳои мухталиф бо тағйироту дигаргуниҳои сохтори иҷтимоӣ-сиёсии ҷомеа алоқаманд аст. Забоншиноси тоҷик М. Муҳаммадиев қайд менамояд, ки “полисемия ё худ сермаъногии калима яке аз роҳҳои муҳимми бой ва ғанӣ гардонидани таркиби луғавии забон шуморида мешавад” [11, с. 10].

Дар забони тоҷикӣ масъалаҳои мухталифи сермаъногии калима дар таҳқиқоти А. Муминов, Ҳ. Мачидов, М. Муҳаммадиев, Д. Хочаев, Ш. Каримов, А. Ҳасанзода, Ш. Кабиринов ва дигарон мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд. Масалан, муҳаққиқи тоҷик Ҳ. Мачидов чунин мешуморад, ки тавлиди маъноҳои нав ба нав дар забон беохир буда, моҳияти қонунияти мантиқии байни калимаҳо ва ҳодисаҳои ҳаёти воқеӣ дар ҳамин раванд ифода ёфтааст. Дар шароити имрӯза, “дар тасвири ҳолати маъноҳои семантикии калима, чудо намудани маъноӣ аввалин – маъноӣ асосӣ, маъноҳои дигар – маъноӣ иловагӣ мувофиқи мақсад аст. Маъноҳои иловагӣ идомаи мантиқии маъноӣ асосӣ мебошанд. Дар онҳо аломатҳои гуногуни маъноӣ асосӣ, паҳлӯҳои мухталиф ва нишонаҳои фарқкунандаи он инъикос меёбад. Робитаи байни маъноҳои гуногуни калимаҳои сермаъно, маҳз дар ҳамин ҳолати онҳо зоҳир мегардад” [9, с. 50].

Мавчудияти якчанд маъно дар як воҳиди луғавиро метавон ҳамчун ҷамъи шаклҳои семантикии он қабул намуд. Як қатор калимаҳои нисбатан бештар истифодашаванда дорои миқдори зиёди маъно мебошанд, ки ба таври доимӣ дар нутқ истифода мешаванд. Сабаби пайдоиши сермаъногии калимаро на дар низоми забон, балки дар талаботи муошираткунандагон дар номгузории объекти нав ҷустуҷӯ кардан зарур аст. Лекин, маънои нави калима наметавонад бе таънамоӣ ба ҳеҷ яке аз маъноҳои мавҷудаи калима пайдо шавад. Он дар натиҷаи шакливарзонамоӣ ва рушди он пайдо мешавад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки нисбат ба полисемияи истилоҳ ду нуқтаи назари ба ҳам мухолиф ташаккул ёфтаанд. Якум, таҳқиқотчиён, ки мавчудияти полисемияи истилоҳро ба пуррагӣ рад менамоянд. Онҳо қайд менамоянд, ки истилоҳ калимаи навгардонидашуда буда, қисми низоми истилоҳӣ ба ҳисоб меравад ва мутобикан дорои хусусиятҳои муҳими низомнокии ифоданамоии мафҳуми махсус аст ва аз дигар мафҳумҳои низом тафовут дорад. Муҳаққиқи рус Е.Н. Толикина қайд менамояд, ки “дар низоми истилоҳотӣ мувофиқи қонуниятҳои умумии семантикӣ муносибат ба омонимия ва полисемия асосан истисно карда мешаванд (як рамз – як маъно)” [20, с. 53].

Дар гистология полисемия дар асоси монандии сохтор ё вазифаи бафтаҳо, ҳуҷайраҳо ё узвҳо пайдо мешавад, ки метавонад ба сермаъногӣ дар номгузорӣ ва таснифоти онҳо оварда расонад. Масалан, мафҳуми “ядро” – “core” метавонад ҳам ба **ядрои ҳуҷайраҳо - cell nucleus** ва ҳам ба **ядрои бофтаҳо - tissue nuclei** тааллуқ дошта бошад.

Таҳаввулотии семантикии истилоҳ ба бунёди полисемияи байнисоҳавӣ оварда мерасонад, масалан, **конденсатсия – condensation**: дар гистология – раванди ғализшавии модда ё афзоиши зичии бофтаҳо; дар биология – раванди конденсатсияи хромосомаҳо ҳангоми тақсимшавии ҳуҷайра.

Мавчудияти полисемияи концептуалӣ мавчудияти баробарвазни фаҳми гуногуни як падида дар доираи як соҳаи истилоҳотӣ пешниҳод менамояд.

Дар гистология низ истилоҳоте мавчуданд, ки танҳо дар доираи ин соҳа дар якҷанд маъно истифода мешаванд. Масалан, **афзоиш – proliferation:** а) чудошавии фаъоли хучайраҳо барои пайдоиши хучайра ва бофтаҳои нав; б) фаъолияти афзоиандаи хучайраҳо дар раванди барқароргардии бофтаҳо пас аз захмбардорӣ; **экссудатсия – exudation:** а) раванди чудогардии моеъ аз рағҳо; б) чудошавии экссудати илтиҳобӣ аз капиллярҳо дар натиҷаи аксуламали илтиҳобӣ.

Полисемия дар гистология метавонад аз сабаби гуногунии таснифоти истилоҳ дар ҷараёнҳо ва соҳаҳои мухталифи илмӣ ё дар асоси таснифот аз тарафи мактабҳои алоҳидаи таҳқиқотӣ пайдо гардад. Дар гистология, ки муайяннамоии дақиқи сохтор ва вазифаҳои он нақши муҳим дорад, полисемия таҷассуми дақиқ ва комили бофтаҳо ва хусусияти онҳоро мушкул ва мураккаб мегардонад.

Ҳамин тариқ, полисемия дар гистология метавонад аз сабаби гуногунии таснифоти истилоҳ дар ҷараёнҳо ва соҳаҳои мухталифи илмӣ ё дар асоси таснифот аз тарафи мактабҳои алоҳидаи таҳқиқотӣ пайдо гардад. Дар гистология, ки муайяннамоии дақиқи сохтор ва вазифаҳои он нақши муҳим дорад, полисемия таҷассуми дақиқ ва комили бофтаҳо ва хусусияти онҳоро мушкул ва мураккаб мегардонад.

Дар забони тоҷикӣ ба омӯзиш, баррасӣ ва таҳлили масъалаҳои мубрами муродифҳо диққати хосса равона карда шудааст. Дар ин самт метавон таҳқиқоти М. Муҳаммадиев, Р. Ғаффоров, Ҳ. Мачидов, М. Қосимова, Д. Хоҷаев, Т. Шокиров, М. Саломов ва дигаронро махсусан қайд намуд.

Мавчудияти муродифҳо дар ҳар як забон муҳим буда, барои баёни беҳтари фикр мусоидат менамоянд. Ин ҷанбаро ба инобат гирифта, забоншиноси тоҷик С. Муҳаммадиев чунин қайд намудааст: “муродифҳо калимаҳои гуногунреша ва ҳаммаъно мебошанд, ки ба бой ва ғанӣ гардидани таркиби луғавии забон

мусоидат мекунанд. Муродифҳо бо мақсади худдорӣ намудан аз такрори як калима, истеъмоли шаклҳои мухталифи ифодаҳо дар забон истифода мешаванд, ки ба саҳеҳӣ ва равшании баёни фикр мусоидат менамоянд” [12, с. 79].

Дар гистология низ миқдори муайяни муродифҳо мушоҳида карда мешаванд. Масалан, “**эпителий – Epithelium**” ва “**бофтаҳои эпителиалӣ - Epithelial tissues**” барои ифодаи бофтаҳои истифода мешаванд, ки сатҳи дохилӣ ва берунии баданро мепушонанд; “**бофтаи нахдор - fibrous tissue**” ва “**бофтаи пайвастукунанда - connective tissue**” барои ифодаи бафтаҳо, ки сохторҳои таъҷиҳӣ ва пайвастукунандаро таъмин менамоянд, истифода мешаванд; “**тағояк**” – “**cartilage**” ва “**бофтаи устухон - bone tissue**” барои ифодаи бафтаҳои пайвастукунанди истифода мешаванд, гарчанде аз рӯи сохтор ва вазифа тафовут доранд.

Омили пайдоиши муродифҳои истилоҳотӣ инчунин ҳолатҳои бунёди истилоҳ-эпонимҳо ба ҳисоб мераванд, ки дар асоси аломатҳои банизомдарории мафҳум бунёд карда шудаанд, масалан, “**ҳуҷайраи Шванна - Schwann cells**” (олими олмони Теодор Шванн) ва “**леммоситҳои асаб - neurolemmocytes**” - ҳуҷайраҳои низоми асаб; “**ҳуҷайраҳои Тјубингеро - Tјubingen cells**” (ба ифтихори анатоми олмонӣ Людвиг Шлейденауэра фон Тјубингена) ва “**ҳуҷайраи Шванна - Schwann cells**” ва “**леммоситҳои асаб - neurolemmocytes**” - ҳуҷайраҳои низоми асаб муродиф мебошанд; **заррачаҳои малпигиевӣ - malpighian corpuscles** (ба ифтихори анатоми италянии Марчелло Малпиги) ва **заррачаҳои рефлексӣ** муродиф мебошанд.

Ҳамин тариқ, дар асоси муқоисаи муродифҳои забони англисӣ ва забони тоҷикӣ, ки дар гистология истифода карда мешаванд, ба чунин хулоса омадем, ки гарчанде, муродифият дар илмҳои техникӣ, аз он ҷумла, гистология номатлуб аст, боиси пайдо шудани проблемаҳо дар дарки масъала мегардад, лекин дар шароити имрӯза миқдори зиёди калимаҳои муродиф ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони англисӣ мавриди васеи истифода қарор дода шудаанд.

Дар зербоби дуҷуми боби дуҷум **“Вижагиҳои омонимия ва таъсири он ба фаҳмиши дурусти истилоҳоти гистология”** масъалаҳои мухталифи омонимҳо дар истилоҳи гистология мавриди баррасӣ ва таҳлили амиқ қарор дода шудааст.

Омонимҳо яке аз падидаҳои ҷолиби забоншиносӣ ба ҳисоб мераванд, ки дар тамоми забонҳо воқеъҷӯранд. Онҳо калимаҳои мебошанд, ки дорои шакл ва талаффузи ягона мебошанд, вале маънои онҳо қомилан фарқ мекунад. Ба ибораи дигар, омонимҳо гурӯҳи луғавӣ мебошанд, ки дар сатҳи графӣ ва фонетикӣ мутобиқат доранд, аммо дар сатҳи семантикӣ, яъне маъно аз ҳамдигар фарқ мекунанд.

Омоним аз калимаи юнонии – *homos* – яхела ва оғза ном гирифта шуда, калимаҳои ҳамоҳанги гуногунмаъноро ифода менамояд. Ҳамин тариқ, “омонимҳо чунин калимаҳои мебошанд, ки дорои шакли яхела ва монанд буда, маъноҳои гуногунро ифода менамоянд” [11, с. 36].

Дар натиҷаи инкишофи забон ҳодисаву падидаҳои ба миён меоянд, ки ба пайдоиши миқдори зиёди омонимҳо мусоидат менамоянд. Дар натиҷаи таҳаввулоти таърихии забон ва тағйироти тадриҷии низоми фонетикӣ, бисёре аз калимаҳои, ки дар гузашта дорои талаффузи гуногун ва шакли овозии фарқкунанда буданд, бо мурури замон ба ҳам монанд ё ҳатто талаффузи яхеларо касб намуданд. Чунин шабоҳати овозӣ, ки новобаста аз асли маънои калимаҳо ба вучуд омадааст, ба пайдоиш ва густариши омонимҳо дар забон замина фароҳам овард. Яъне, калимаҳои, ки пештар ба гурӯҳҳои лексикӣ мустақил мансуб буданд ва ҳеч робитаи маъноӣ бо ҳам надоштанд, дар натиҷаи тағйироти фонетикӣ шаклан ба ҳам наздик шуданд ва имрӯз ҳамчун омоним қабул мегарданд.

Дар натиҷаи таҳаввулоти таърихии забон ва тағйироти тадриҷии низоми фонетикӣ, бисёре аз калимаҳои, ки дар гузашта дорои талаффузи гуногун ва шакли овозии фарқкунанда буданд, бо мурури замон ба ҳам монанд ё ҳатто талаффузи яхеларо касб намуданд. Ҳамин тариқ, фонетика яке аз омилҳои муҳими табиӣ ташаккули омонимҳо ба ҳисоб меравад ва дар

забоншиносии таърихӣ ҳамчун “омонимсозии тасодуфӣ” маъруф аст.

Сарчашмаи дигари пайдоиши омонимҳо иқтибосшавӣ мебошад. Калимаҳои иқтибосӣ метавонанд ба калимаҳои мавҷудаи забон аз ҷиҳати талаффуз ва навишт шабоҳат, лекин, аз ҷиҳати маъно тафовут дошта бошанд. Ҳамин тариқ, ворид шудани калима аз забони хоричӣ, ки дар талаффуз бо калимаи мавҷуда мувофиқат мекунад, лекин маънои дигарро ифода мекунад, метавонад омонимҳои навро ба вучуд оварад.

Ихтисоркунӣ ё кӯтоҳсозии калимаҳо ва ибораҳои мураккаб, яке аз равандҳои ғайри такмили таркиби луғавӣ дар замони муосир ба шумор меравад. Дар натиҷаи ихтисоркунӣ калимаҳои нав пайдо мешаванд, ки метавонанд аз ҷиҳати талаффуз ба калимаҳои мавҷуда шабоҳат дошта бошанд. Дар ҳолате, ки калимаи ихтисоршуда бо калимаи дигари забон шакли овозии ягонро пайдо мекунад, вале маънои онҳо комилан фарқ мекунад, омонимия ба вучуд меояд.

Чунин омонимҳо метавонанд дар ҳолати муоширати хаттӣ ё расмӣ нофаҳмии маъноиро ба вучуд оранд. Чунин ҳолат дар забонҳои дорои шумораи зиёди истилоҳоти касбӣ, маъмурӣ ва техникаи ихтисоршуда мушоҳида карда мешавад. Аз ин рӯ, ихтисоркунӣ дар шароити рушди илму техника ҳамчун яке аз сарчашмаҳои муҳими пайдоиши омонимҳо шуморида мешавад.

К.Я. Авербух чунин мешуморад, ки “ба пайдоиши истилоҳоти омонимӣ” асосан се омил мусоидат менамоянд:

- амал намудани воҳидҳои як тарзи талаффуз ва хониш дошта, бо маънои гуногун дар доираи низомҳои алоҳидаи истилоҳотӣ;

- ворид гардидани истилоҳ ба дигар низоми истилоҳотӣ дар асоси истифодаи маҷозии он;

- мавҷудияти номгузориҳои якхела, ки дар забонҳои махсуси мухталиф мафҳумҳои гуногунро ифода менамоянд” [1, с. 39]. Дар истилоҳоти гистология омонимҳое мавҷуданд, ки дар асоси ин се омил пайдо шудаанд.

Дар гистология омонимҳо ба таври маҳдуд истифода карда мешаванд, масалан, **butter teeth** – ду дандони болоии миёна; **hay fever** – вараҷа; **hospital fever** – домана; **flood typhus** – таби дарёи чопонӣ; **war dropsy** – омоси гурусна; **Glisson's capsule** – “пардаи чигар”-и Глиссон; **Hodgkin's disease** / бемории Ходкин.

Воситаи семантикии бунёди истилоҳ, ки дар гузариши маҷозӣ асос ёфтааст, сарчашмаи доимӣ ва зарурии пурра намудани луғати истилоҳотӣ дар гистология ба ҳисоб меравад. Дар истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ба таври васеъ маҷоз истифода карда мешавад ва дар ин самт дар ин забонҳо тафовут мушоҳида карда намешавад.

Ҳамин тариқ, таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар истилоҳоти гистологияи забони англисӣ ва забони тоҷикӣ гузариши метонимии маъно истифода карда мешавад. Қайд намудан зарур аст, ки дар тарҷумаи тоҷикӣ чунин истилоҳ, асосан эквиваленти тоҷикӣ истифода мешавад. Яъне, ин маънои онро дорад, ки дар ҳолати тарҷума намудан гузариши метаномии истилоҳ нигоҳ дошта мешавад.

Бунёди истилоҳоти семантикӣ сарчашмаи пурра намудани низомии истилоҳоти гистология мебошад, ки махсусан дар мавриди гузариши маҷозии маъно равшан дида мешавад, аммо дар маҷмуъ, воситаҳои семантикии бунёди истилоҳот дар истилоҳоти гистологии англисӣ афзалиятнок ҳисобида намешавад.

Ҳамин тариқ, қайд намудан зарур аст, ки ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони англисӣ таркиби луғавӣ аз ҳисоби калимаҳои иқтибосӣ бой ва ғайи гардонида мешавад. Дар самти калимаҳои гистология, калимаҳои латиниву юнонӣ ҳам ба забони англисӣ ва ҳам ба забони тоҷикӣ иқтибос гардиданд, ки метавон монандии иқтибоси калимаҳо ба ин ду забон номид. Як қатор калимаҳои юнониву латинӣ ба забони англисӣ ворид гардида, хусусияти байналхалқӣ касб намудаанд ва сипас, ба забони тоҷикӣ ворид шудаанд.

Дар зербоби сеюми боби дуоум **“Зоҳиршавии зидмаъноӣ ва роҳҳои баёни он дар истилоҳоти гистология”** масъалаҳои ифода намудани зидмаъноӣ дар истилоҳи гистология мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд.

Қайд карда шудааст, ки антоним яке аз унсурҳои муҳими низоми луғавӣ ва семантикӣ дар ҳар як забон ба ҳисоб меравад. Онҳо калимаҳои мебошанд, ки бо маънои муқобил ё зид тафсир мешаванд ва тавассути робитаҳои семантикӣ дар шакли ду ё чанд чуфт калима зоҳир мегарданд. Мавҷудияти антонимҳо дар забон на танҳо барои ташаккули маъно ва ифодаи дақиқи фикр, балки барои таъкиди муқоиса, тазод, тавсиф ва равшаннамоии муносибатҳои матнӣ нақши муҳим мебозад.

Дар шароити имрӯза ба масъалаи зидмаъноии луғавӣ дар адабиёти забоншиносӣ ва методӣ тавачҷуҳи хосса равона карда мешавад, лекин ба ин нигоҳ накарда як қатор масъалаҳои он, ба монанди фаҳми гуногуни сарҳадоти антонимҳо, антонимҳои матнӣ ва забонӣ, муқобилгузори аз рӯйи аломати чинс, умумият ва махсусияти антонимҳо ва ғайраҳо нуқтаи назари мухталиф ҷой дошта, ягонагӣ дар таҷассуми парадигмаи антонимӣ вучуд надорад. Аз ин хотир, метавон қайд намуд, ки зидмаъноӣ яке аз падидаҳои пурихтилоф дар забоншиносии муосир ба ҳисоб меравад.

Муқобил ва муқолиф будани маъно аломати аввалиндараҷаи антонимҳо ба шумор меравад. “Антоним худ калимаи ҷунонӣ буда, маънои “номи муқобил” -ро ифода менамояд” [1, с. 26].

Муқолифгузори ба он хотире мутаносиб номида мешавад, ки дар ҷунин муносибатҳо танҳо калимаҳои метавонанд баромад намоянд, ки дар як парадигмаи луғавӣ ва грамматикӣ дохил буда, падидаҳои мантиқан мувофиқро ифода менамоянд. Дар асоси муқобилгузории ҷунин калимаҳо як аломати умумӣ барои онҳо, ки аломатҳои сифатан гуногунро тасниф менамоянд, гузошта шудааст.

Муҳаққиқону забоншиносон нисбат ба антонимҳо нуқтаи назари гуногун доранд. Забоншиносони тоҷик ба монанди Р.

Ғаффоров, Х. Мачидов, Ҳ. Талбакова, Қ. Тоҳирова ва дигарон бо омӯзиши антонимҳо машғул гардида, таснифоти гуногуни антонимҳоро пешкаш намудаанд. Масалан, забоншиноси варзидаи тоҷик Қ. Тоҳирова вожаҳои зидмаъноро ҳамчун “калимаҳои ифодакунандаи маънои хилофи ҳамдигар эзоҳ додааст” [21, с. 20].

Забоншиноси дигари тоҷик М. Муҳаммадиев антонимҳоро ҳамчун “категорияи муҳимми лексикӣ” баррасӣ намуда, аз ҷиҳати мавзӯ ва маъно онҳоро ба ҳафт гурӯҳ ҷудо намудааст: аломат, ҳолат ва қобилияти шахс; ҳодисаҳои табиат; номи вақт ва фаслҳои сол; масоҳат, ҳаҷм ва андоза; муносибат, ҳиссиёт ва ҳолати шахс; сифат ва хусусияти предмет аз ҷиҳати маъно ва таъм; ҳаҷм, миқдор ва сифати предмет ҷудо кардааст” [10, с. 31].

Дар забони тоҷикӣ антонимҳо бо истифодаи роҳу воситаҳои мухталиф, аз он ҷумла, истифодаи калимаҳои зидмаъно, пешвандҳо ва тағйири решаи калимаҳо сохта мешаванд. Яке аз воситаҳои маъмули сохтани антонимҳо дар забони тоҷикӣ ҳамроҳ намудани пешвандҳо ба калима ба ҳисоб меравад. Дар ин самт метавон чунин пешвандҳо, ба монанди **не-, но-, бе-, ғайри-** ва ғайраҳоро қайд намуд. Масалан, **доно—нодон, боғайрат-беғайрат, қаноатбахш-ғайриқаноатбахш, тақдир-бетақдир** ва ғайрҳо.

Дар забони англисӣ антонимҳо бо роҳу воситаҳои мухталиф сохта мешаванд. Яке аз воситаҳои нисбатан паҳнгардидаи бунёди антонимҳо ҳамроҳ намудани пешвандҳо ба калима ба ҳисоб меравад. Дар ин самт метавон чунин пешвандҳо, ба монанди **un- in- dis- non-** ва ғайраҳоро махсусан қайд намуд. Масалан, **happy-unhappy, comfortable – uncomfortable, ability – inability, complete – incomplete, advantage – disadvantage, respect – disrespect, profit - non-profit, toxic - non-toxic** ва ғайраҳо.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони англисӣ роҳу воситаҳои бунёди антонимҳо ба якдигар мувофиқ буда, дар ин самт тафовути ҷиддӣ мушоҳида карда намешавад.

Антонимҳо дар истилоҳоти гистология чуфти истилоҳот ба ҳисоб мераванд, ки мафҳум ва падидаҳои муҳолифро дар самти омӯзии ҳуҷайраҳо ва сохтори онҳо пешниҳод менамоянд. Қайд намудан зарур аст, ки ин антонимҳо дар таснифоти равандҳои биологӣ, тафовут байни навъҳои ҳуҷайраҳо ва вазифаҳои асосии онҳо дар организм нақши муҳим доранд, масалан, **эпителий – epithelium** ва **мезенхима – mesenchyme**; **бофтаи нахдор – fibrous tissue** ва **бофтаи мушакҳои ҳамвор – smooth muscle tissue**; **тағояк – cartilage** ва **бофтаи устухон – bone tissue**; **ҳуҷайраҳои сурхи хун – erythrocytes** ва **ҳуҷайраҳои сафеди хун – leukocytes**; **сатҳи апиқалӣ – apical surface** ва **сатҳи базавӣ – basal surface**; **адипоситҳо – adipocytes** ва **ҳуҷайраҳои чарбӯӣ – fat cells**; **бофтаи асаб – nervous tissue** ва **бофтаи мушак – muscle tissue** ва ғайраҳо.

Яке аз воситаҳои маъмули бунёди истилоҳоти гистология дар забони англисӣ ва дар забони тоҷикӣ истифодаи префиксҳо ба ҳисоб меравад. Дар ин самт метавон пешвандҳои зеринро махсусан қайд намуд:

Пешванди **un-** барои ифода намудани раднамоӣ ё вучуд надоштани чизе ё падидае истифода карда мешавад, масалан, **тафриқадоста – differentiated** ва **бетафриқа – undifferentiated**; **ботартиб – organized** ва **бетартиб – unorganized**; **махсус, тахассусӣ – specialized** ва **ғайритахассусӣ, умумӣ – unspecialized**; **эътинокунӣ – responsive** ва **беэътиной – unresponsive**; **ҳавасмандгардида – stimulated** ва **беҳавасмандӣ – unstimulated**; **тағйирёфта – altered** ва **бетағйир – unaltered**.

Пешванди **non-**: **рағдор – vascular** ва **берағ – nonvascular**; **воридшавӣ – invasive** ва **вориднашавӣ – noninvasive**; **васеъшаванда – distensible** ва **васеънашаванда – nondistensible**; **ҳаракаткунанда – motile** ва **ҳараканакунанда – nonmotile**; **гузаранда – permeable** ва **нагузаранда – nonpermeable**; **амалкунанда – functional** ва **амалнакунанда – nonfunctional**.

Пешванди **anti-**: **оксидант – oxidant** ва **зиддиоксидант – antioxidant**; **бактериалӣ – bacterial** ва **зиддибактериалӣ –**

antibacterial; микробӣ – microbial ва **зиддимикробӣ – antimicrobial; вирусӣ – viral** ва **зиддивирӯсӣ – antiviral; занбуруғӣ – fungal** ва **ғайризанбуруғӣ – antifungal; саратон – cancer** ва **зиддисаратонӣ – anticancer.**

Пешванди **dis-:** **муташаккил – organized** ва **номуташаккил – disorganized; алоқаманд – connected** ва **чудогардида – disconnected; пайвастшавӣ – jointed** ва **кандашавӣ – disjointed; якчояшуда – integrated** ва **дуршуда – disintegrated; мутаносиб – proportionate** ва **номутаносиб – disproportionate; батартиб – ordered** ва **бетартиб – disordered** ва ғайраҳо.

Пешванди **im-:** **болиғ – mature** ва **ноболиғ – immature; гузаранда – permeable** ва **нагузаранда – impermeable; ҳаракаткунанда – mobile** ва **ҳаракатнакунанда – immobile; мукамал – perfect** ва **номукамал – imperfect; тавозуннок – balanced** ва **нотавозун – imbalanced; фаъол – active** ва **ғайрифаъол – inactive** ва ғайраҳо.

Пешванди **in-:** **фаъол – active** ва **ғайрифаъол – inactive; пурра – complete** ва **нопурра – incomplete; чандирӣ – flexible** ва **ғайричандирӣ – inflexible; самаранок – efficient** ва **ғайрисамаранок – inefficient; дақиқ – accurate** ва **нодақиқ – inaccurate; кофӣ – adequate** ва **нокофӣ – inadequate** ва ғайраҳо.

Ҳамин тарик, дар гистология зидмаъногӣ ба роҳу воситаҳои гуногун ифода карда мешавад, ки дар ин самт истифодаи пешвандҳо, калимаҳои зидмаъно, ивазнамоии решаи калима мавқеи муҳим доранд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ин воситаҳои бунёди антонимҳо ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони англисӣ васеъ истифода карда мешаванд.

Антонимия ин падидаи умумӣ аст, ки дар забонҳои мухталиф мушоҳида гардида, дар фаъолияти нутқӣ нақши муҳим дорад, яъне воситаи асосии ифодаи муҳолифат, муқобилият дар дохили як падида, сифат, хусусият, раванд, замон, муносибат, макон ва ғайраҳо ба ҳисоб меравад. Асоси семантикии антонимия муҳолифат буда, ба маънои луғавии калимаҳои мутаносиб дохил мешавад. Аз рӯи анъана, калимаҳои як ҳиссаи нутқ, ки ба

якдигар муҳолифати мутоносиб доранд, антоним ба ҳисоб мераванд.

Дар боби сеюм **“Чанбаҳои сохтори истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ”** таркиби морфологӣ ва синтаксисии истилоҳи гистология, ихтисорнамоии истилоҳи гистология мавриди омӯзиш қарор дода шудааст.

Дар зербоби якуми боби сеюм **“Ғасниф ва хусусиятҳои истилоҳоти сода ва мураккаб дар истилоҳоти гистология”** масъалаи таркиби истилоҳи гистология аз диди морфологӣ ва синтаксисӣ мавриди омӯзиш қарор дода шудааст.

Қайд карда шудааст, ки сохти морфологии истилоҳ яке аз чанбаҳои муҳими таҳқиқоти забоншиносӣ ба ҳисоб меравад. Морфология сохт ва таркиби дохилии калимаҳоро меомӯзад ва дар таҳлили истилоҳот нақши калидӣ мебозад. Истилоҳот метавонанд шакли сода, мураккаб ё сохтаро дошта бошанд. Таҳлили морфологӣ имконият медиҳад, ки реша, пешванд, пасванд ва дигар унсурҳои сохтори истилоҳ муайян шаванд. Омӯзиши морфологии истилоҳот барои дарки маъно ва бунёди дурусти онҳо аҳамияти махсус дорад.

Таҳлили морфологӣ сохтор ва шакли калимаҳоро меомӯзад, мансубияти калима ба ҳиссаҳои нутқро муайян менамояд. Ҳар як калима аз рӯи аломатҳои грамматикӣ, ба монанди шумора, шахс ва замон таҳлил карда мешавад. Исм дар таҳлили морфологӣ аз рӯи танҳо ва ҷамъ будан ҷудо карда мешавад. Феъл аз ҷиҳати замон, шахс ва тарзи иҷрои амал мавриди омӯзиш қарор дода мешавад. Сифат хусусият ва аломати ашёро нишон дода, дар таҳлили морфологӣ мавқеи махсус дорад.

Таҳлили морфологӣ имкон медиҳад, ки маънои калимаҳо дақиқ ва саҳеҳ гардонида шаванд. Навъи мазкури таҳлил дар фаҳми дурусти калимаҳо ва истифодаи онҳо дар нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ аҳамияти хоса дорад. Ҳамин тариқ, таҳлили морфологӣ заминаи асосии омӯзиши дурусти забон ва баланд бардоштани донишҳои забонӣ ба ҳисоб меравад.

Сохтани калимаҳои нав дар асоси калимаҳои сода, пайвандҳои калимасоз, ибораҳои муайян дар доираи талаботи

мавҷуда ба роҳ монда мешавад. Калимасозӣ яке аз сарчашмаҳои асосӣ ва муҳимми тақмили таркиби луғавии забон ба ҳисоб меравад. Моҳияти калимасозӣ дар он зоҳир мегардад, ки он воҳидҳои нави луғавиро ба вучуд меорад ва ин калимаҳо барои ифодаи мафҳумҳои мухталиф мавриди истифода қарор мегиранд.

Дар гистология истилоҳоти сохта аз унсурҳои истилоҳоти юнонӣ-лотинӣ таркиб ёфтанд, ки омӯзиши онҳо ба дарки моҳият ва хусусияти равандҳои пайдоиш ва рушди бемориҳо, шарҳи таркиби бофта ва ҳуҷайраҳо кӯмак менамояд. Чунин истилоҳот, асосан, дар исми мушоҳида қарда мешаванд. Масалан, **деламинация - delaminatio**: (de – ҷудонамӣ, бартарарфнамӣ, хорич қардан, ҳаракат аз боло ба поён, анҷоми кор + lamina – қабат); **сухтани (баҳамнарасӣ) лабҳо – cheiloschisis** (cheilos – лаб + schisis – каффониш, ҷоккунӣ); **апневроз – aponeuroses** (apo – аз, дур + neuro – маънои аввалини калимаи neuron – раг, пай буд, баъдтар маънои асаб); **остеонектин – osteonectinum** (osteo – устухон + nexus – алоқа, пайваст); **хондронектин, - chondronectinum** (chondros – донакча, тағояк + nexus – алоқа, пайваст).

Истилоҳоти сода танҳо аз реша иборат буда, заминаи асосии бунёди калимаҳои нав ба ҳисоб мераванд.

Пайвасти калимаҳо ин алоқаманд гардидани ду ва ё зиёда решаҳо дар як истилоҳ мебошад.

Ҳамин тариқ, истилоҳоти содаи гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз ҷиҳати маъно умумӣ буда, фарқият асосан дар шакл, талаффуз ва манбаи луғавӣ зоҳир мегардад. Дар забони тоҷикӣ самти мутобиксозӣ ва содагардонӣ мушоҳида қарда мешавад, дар ҳоле ки дар забони англисӣ шакли байналхалқии истилоҳ нигоҳ дошта мешавад.

Воситаи синтаксисии ташаккули истилоҳ воситаи пурсамартарини ғанӣ гардонидани таркиби истилоҳот ба ҳисоб меравад.

Дар гистология, истилоҳоти таркибӣ, ки барои тавсифи ҳуҷайраҳо, бофтаҳо ва равандҳои биологӣ истифода мешаванд, аксар вақт тавассути воситаҳои синтаксисӣ сохта мешаванд.

Чунин воситаҳо имкон медиҳанд, ки байни номҳо, сифатҳо ва алоқаҳои маъноӣ пайвандҳои мантиқӣ ташаккул ёбанд, истилоҳоти илмӣ дақиқ, фаҳмо ва мувофиқ бошанд.

Воситаҳои синтаксисӣ дар забони тоҷикӣ барои сохтани истилоҳоти таркибӣ истифода мешаванд. Чунин истилоҳот аз ду ва зиёда калимаҳо иборат буда, барои тавсифи хучайраҳо, бофтаҳо ва равандҳои биологӣ хизмат мекунад.

Дар зербоби дуоми боби сеюм **“Нақш ва хусусиятҳои истифодаи ихтисорот дар истилоҳоти гистология”** масъалаи корбасти ихтисорашо дар гистология мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Қайд карда шудааст, ки аббревиатура яке аз воситаҳои маҳсулноки пурра ва ғанӣ гардонидани хазинаи луғавӣ ҳар як забон ба ҳисоб меравад. Қайд намудан зарур аст, ки дар тамоми соҳаҳои илмӣ шаклҳои мухталифи кӯтоҳнамоии номгузориҳои луғавӣ истифода карда мешавад. Истифодаи шаклҳои кӯтоҳи истилоҳот дар соҳаҳои гуногун сатҳи баланди иттилоотиро дар баёни маълумот таъмин менамояд.

Аббревиатура ин раванди озоди кӯтоҳ намудани номгузориҳои объект буда, яке аз воситаҳои маҳсулноки ғанигардони низоми луғавӣ ба ҳисоб меравад. Самти фаъоли истифодаи васеи навъҳои гуногуни воҳидҳои лексикӣ ихтисоршудае, ки дар даҳсолаҳои охир дар аксарияти забонҳо ба таври равшан мушоҳида мешаванд, далелхоро талаб намекунад. Калимаҳои ихтисоршуда дар забонҳои муосир устувор гаштаанд. Шумораи онҳо ниҳоят зиёд буда, қисми зиёди луғатро ташкил медиҳанд ва ба тамоми қисмҳои луғавӣ дохил шуда, ҳам дар нутқи шифоҳӣ ва ҳам дар нутқи хаттӣ васеъ истифода мешаванд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аксарияти калимаҳои нав тавассути ибора ва калимаҳои мураккаб ифода карда мешаванд. Чунин истилоҳот, пеш аз ҳама, барои инъикоси пурра, дақиқ ва мафассали хусусиятҳо, аломат ва ҷанбаҳои мухталифи ҳар як мафҳуми илмӣ зарур мебошанд. Махсусан, дар соҳаи илмӣ, техникаӣ ва тиббӣ истифодаи чунин истилоҳот имконият медиҳанд, ки мафҳум якмаъно, дақиқ ва

фаҳмову саҳеҳ ифода карда шаванд, ки барои рушди илмӣ ва табодули донишҳои нав аҳаммияти бориз доранд.

Дар баробари ин, бояд қайд намуд, ки истифодаи калимаҳои мураккаб ва ибораҳои дароз дар амалия на ҳамеша самаранок ва фаҳмо буда, як қатор проблемаҳоро ба миён меоранд. Истифодаи зиёд ва пайвастаи онҳо дар нутқи шифоӣ ва навишт метавонанд матро вазнин, душворфаҳм ва ғайрисамаранок гардонанд. Дарк ва истифодаи чунин истилоҳоти мураккаб, махсусан барои донишҷӯён ва хонандагон метавонад мушкилот эҷод намояд ва раванди таълиму тарбиятро ҳалалдор намояд. Илова бар ин, дар муоширати илмӣ ва касбӣ зарурати суръат ва мушаххасӣ низ муҳим мебошад, ки истилоҳоти дароз ба он монеа эҷод мекунад.

Ҳамин тариқ, гарчанде истилоҳоти мураккаб барои ифодаи дақиқи мафҳумҳо зарур мебошанд, аммо истифодаи аббревиатураҳо ҳамчун воситаи ихтисорсозӣ ба рушди забони илмӣ, осон гардидани муошират ва баланд гардидани самаранокии омӯзиш ва таҳқиқ мусоидат менамояд.

Пурмазмун будани ихтисораҳо яке аз хусусиятҳои муҳими адабиёти махсус ва илмӣ ба шумор меравад, ки яке аз усулҳои асосии он мутобиқгардонӣ ва ихтисорнамоии маълумот мебошад. Ихтисораҳо имкон медиҳанд, ки мафҳумҳои мураккаб ва дароз дар шакли кӯтоҳ, вале пурмаъно ифода ёбанд, ки ин барои сарфаи вақт, осон гардидани навишт ва баланд бардоштани самаранокии муоширати илмӣ аҳаммияти хоса дорад.

Оид ба паҳнгардӣ ва маҳсулнокии кӯтоҳнамоии воҳидҳои луғавӣ дар забони муосири англисӣ ақидаи забоншинос шаҳодат медиҳад. О. Есперсен махсусияти ихтисороти забони англисии муосирро махсус таъкид мекунад; “Ихтисоротҳо... дар дигар забонҳо низ мавҷуданд, аммо зоҳиран, онҳо ба мисли забони англисии муосир он қадар зиёд нестанд; онҳо дар ҳақиқат яке аз хусусиятҳои хоси инкишофи забони англисиро дар ин марҳила ифода мекунад” [24, с. 550].

Дар забони тоҷикӣ, асосан истилоҳоти гистология, ки баромади латинӣ ё юнонӣ дошта, ба забони тиббии тоҷикӣ ворид шудаанд, ба таври ихтисорнамоӣ низ истифода карда мешаванд.

Лекин, дар чунин ҳолатҳо, метавон қайд намуд, ки асосан чунин кӯтоҳнамоиҳо дар навишт бо ҳарфҳои лотинӣ навишта мешаванд, масалан, **N** –нейрон; **F** –фибробласт; **A** –адипосит; **M** –миосит; **O** –остеосит ва ғайраҳо.

Дар асоси таҳлили таҳқиқоти мухталиф, ки ба масъалаи аббревиатура бахшида шудаанд, метавон роҳҳо ва воситаҳои мухталифи онро ҷудо намуд. Дар аксарияти ҳолатҳо ҳарфҳои аввал ва охири истилоҳи ихтисоршаванда, ҳарфҳои мобайнӣ, ҳарфҳои муҳим, ҳиҷо ва овозҳои мутобиқ интихоб карда мешаванд.

- аббревиатура дар асоси интихоби ҳарфи аввали истилоҳи сода: бунёди аббревиатура дар асоси ҳарфҳои аввали истилоҳоти сода дар гистология амалияи ғайримуқаррарӣ ба ҳисоб меравад, зеро метавонад ба нофаҳмӣ ва номуайяни оварда расонад. Лекин, ба ин нигоҳ накарда, барои мақсадҳои таълимӣ ва ёрирасон метавон якҷанд мисолҳо овард, ки дар амалияи илмӣ онҳо хеле кам истифода карда мешаванд. Масалан, **N** –**neuron** – нейрон; **C** –**chondrocyte** – хондросит; **F** – **fibroblast** – фибробласт; **A** – **adipocyte** – адипосит; **M** – **myocyte** – миосит; **O** – **osteocyte** – остеосит; **L** –**lymphocyte** – лимфосит ва ғайраҳо;

- ҳарфҳои аввали унсурҳои истилоҳ, ки аз якҷанд калима иборат мебошанд: чунин аббревиатураҳо дар гистология барои сода намудани истилоҳоти душвор ва мураккаб, инчунин барои ихтисори матн васеъ истифода карда мешаванд. Масалан, **IF** – **immunofluorescence** – иммунофлуорестенсия; **ICC** – **immunocytochemistry** – иммуноситохимия; **IHC** – **immunohistochemistry** – иммуногистохимия; **TEM** – **Transmission Electron Microscopy** – микроскопи электронии трансмиссионӣ; **EM** – **Electron Microscopy** – микроскопияи электронӣ ва ғайраҳо.

- ҳарфҳои аввали унсурҳои истилоҳ, ки калимаи мураккаб ба ҳисоб меравад: таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки чунин восита дар гистология на он қадар васеъ истифода мешавад. Масалан, **GAG** – **Glycosaminoglycan** – гликозаминогликан ва ғайраҳо;

- қисми аввали истилоҳ, масалан, **hist** – histology – гистология; **cyt** – cytoplasm – ситоплазма; **nuc** – nucleus – ядро; **mito** – mitochondria – митохондрия; **lys** – lysosome – лизосома; **chloro** – chloroplast – хлоропласт ва ғайраҳо.

Ҳамин тариқ, метавон қайд намуд, ки дар гистология аз сабаби мавҷуд будани истилоҳоти душвор ва мураккаб, аббревиатура васеъ истифода карда мешавад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони англисӣ тамоми воситаҳои бунёди аббревиатура, ки дар забонҳои мазкур мавҷуданд, истифода карда шудааст.

ХУЛОСА

Дар хулосаи диссертатсия натиҷаи кор ҷамъбаст гардида, тарҳи таҳқиқоти минбаъда муайян карда шудаанд.

Ҳамин тариқ, дар натиҷаи таҳқиқ муайян карда шуд, ки истилоҳоти гистология яке аз қисмҳои махсуси луғат ба ҳисоб рафта, бо хусусиятҳои семантикӣ, морфологӣ ва сохтории худ тасниф карда мешаванд. Истилоҳоти гистология аз истилоҳ ва феҳрасти махсусе иборат аст, ки барои тавсифи хусусиятҳои сохтории бофтаҳо истифода мешаванд. Истилоҳоте, ки дар гистология истифода мешаванд, дар интиқоли мафҳумҳо ва падидаҳои дақиқ ва яқхела нақши муҳим мебозанд.

Мушаххасоти истилоҳоти гистология ба забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ошкор карда шуд, ки ба раванди омӯзиши донишҷӯён ва мутахассисони ин соҳа мусоидат менамояд. Он ба таҳияи маводди самараноки таълимӣ, луғатҳо ва маълумотномаҳо мусоидат мекунад, ки омӯзишро дастрас ва босифат мегардонад.

Дар асоси таҳқиқи мавзӯ, ба таври умумӣ, муаллиф, чунин хулосабарориҳо намудааст:

1. Истилоҳ дар илм мавқеи муҳим дошта, барандаи маълумоти мушаххас мебошад ва дар фаҳмишу даркнамоии падида ва ҳодисаҳои ҳоси соҳаи муайян кӯмак менамояд. Ба хотире, ки истилоҳ дар тамоми соҳаҳои илм истифода мешавад, он аз тарафи намояндагони илмҳои мухталиф мавриди таҳқиқ ва баррасӣ қарор дода шудааст [1-М].

2. Дар доираҳои илмӣ таъриф ва таснифоти ягонаи умумиэтирофгардидаи мафҳумҳои зикргардида вучуд надоранд. Забоншиносон ва олимони дар асоси баррасии ҷанбаҳои алоҳидаи “истилоҳ” таснифоти худро пешниҳод намудаанд [6-М].

3. Истилоҳ ин воҳиди луғавии забон аст, ки барои мақсадҳои махсус истифода гардида, мафҳумҳои умумии назарияи алоҳидаи соҳаи махсуси донишҳо ё фаъолиятро ифода менамояд. Истилоҳот низоми донишҳои объективиро оид ба ҷаҳон таҷассум менамояд, ки омили муҳимми рушди илм ва техника ба ҳисоб меравад. Аз он хотире, ки таснифоти илмӣ ин ифодаи кӯтоҳи моҳияти падида, предмет аст, дар он бояд танҳо хусусиятҳои назаррас ворид карда шаванд. Истилоҳот ҷузъи луғати махсус мебошад, ки ба он калима ва ибораҳои ифодакунандаи ашё ва мафҳумҳои соҳаҳои гуногуни фаъолияти касбии инсон ворид мегардад. Чунин калима ва ибораҳо дар луғати умумиистеъмоли низ мавриди истифода қарор дода мешаванд [6-М].

4. Низоми истилоҳотӣ - низоми аломатҳои соҳаи махсуси дониш ва фаъолияти инсон аст, ки нисбат ба низоми мафҳумҳои он талаботҳои робитавиро қонеъ мегардонад. Низоми истилоҳотӣ – ин маҷмуи тартибдодашудаи истилоҳот аст, ки тариқи маълумоти категориявӣ ва концептуалӣ дар асоси талаботҳои мантиқӣ-мафҳумӣ, маърифатӣ-забонӣ, ақлӣ ва истилоҳотӣ ошкор карда шудаанд [8-М].

5. Омӯзиши ҷанбаҳои назариявии истилоҳ ва роҳҳои бунёди он чандин даҳсолаҳо идома дорад, лекин дар ин самт ҳанӯз масъалаҳо зиёд буда, диққати махсусро талаб менамоянд. Нисбат ба масъалаҳои мавҷудаи назариявии истилоҳ ва бунёди истилоҳот ақидаҳои мухталиф пешниҳод гардидаанд, ки дарки масъаларо то андозае мушкул ва мураккаб гардониданд [2-М].

6. Дар як қатор бо вазифаҳои номинативӣ ва таснифотӣ, вазифаҳои ташхисӣ, ояндабинӣ, моделсозӣ, низомияти истилоҳ низ ҷудо карда мешаванд. Вазифаҳои истилоҳ бо равандҳои бадастории, коркард, нигоҳдорӣ ва тарҷумаи донишҳои махсус, ки

дар мазмуну мундариҷаи истилоҳ зоҳир мегардад, алоқаманд мебошанд. Масъалаи дақиқии истилоҳ низ хеле баҳснок аст. Дақиқии истилоҳ, пеш аз ҳама, аз дақиқии истифодаи истилоҳ бармеояд.

7. Истилоҳ ва истилоҳоти гистология бо рушди худ гистология алоқаманд мебошад. Дар марҳилаҳои алоҳидаи таърихӣ дар асоси кашфиётҳои муайян дар соҳаи тиб, махсусан дар доираи гистология, истилоҳи нав бунёд гардида, таркиби истилоҳоти гистология пурра ва ғайи мегардид. Таҳаввулот дар биологияи молекулярӣ ва генетика боиси пайдоиши метод ва мафҳумҳои нав гардиданд, ки дар истилоҳоти гистология таҷассум гардиданд. Дар гистология истилоҳот барои муайян кардани сохторҳо, хучайраҳо ва равандҳои мушаххасе, ки омӯхта мешаванд, дақиқ ва мушаххас мебошанд. Аксарияти истилоҳот, ки дар шароити имрӯза дар гистология истифода карда мешаванд, калимаҳои латинӣ ё юнонии латиниғашта мебошанд [1-М].

8. Нисбат ба полисемияи истилоҳ ду нуктаи назари ба ҳам муҳолиф ташаккул ёфтаанд. Яқум, таҳқиқотчиён, ки мавҷудияти полисемияи истилоҳро ба пуррагӣ рад менамоянд. Дуюм, муҳаққиқон полисемияи истилоҳотро рад намекунанд. Полисемия дар истилоҳоти гистология низ мавриди истифода қарор гирифтаанд. Полисемияи истилоҳот дар гистология дар чунин ҳолатҳо ворид мешаванд, ки як истилоҳ дар доираи ин соҳаи илмӣ якҷанд маъно ё таснифот дорад. Дар гистология полисемия дар асоси монандии сохтор ё вазифаи бафтаҳо, хучайраҳо ё узвҳо пайдо мешавад, ки метавонад ба сермаъногии дар номгузорӣ ва таснифоти онҳо оварда расонад [13-М].

9. Синонимҳо метавонанд аз рӯи дараҷаи дақиқии худ дар ифодаи маъно, тобиши эҳсосотӣ, хусусиятҳои услубӣ ва ғайра фарқ кунанд. Дар баъзе мавридҳо синонимҳо метавонанд комилан якхела бошанд, дар мавридҳои дигар дар қорбурд фарқиятҳои нозук доранд. Дар як қатор бо истилоҳи латиниву юнонии байналхалқӣ, муродифҳои он рушд намудааст, ки аз унсурҳои хориҷӣ (юнонӣ/лотинӣ) бунёд гардидаанд [13-М].

10. Омонимҳо калима ва ибораҳои мебошанд, ки дорои талаффузи ягона ё монанд мебошанд, лекин маъно ва баромади гуногун доранд. Чунин ҳолат дар натиҷаи таҳаввулотӣ забон ба миён меояд, ки калима ва ибораҳои гуногун бо гузашти вақти муайян як хел талаффуз карда мешаванд ё талаффузи монандро касб менамоянд, ки бо тағйироти овозҳо ё монандии фонетикӣ алоқаманд аст. Дар истилоҳоти гистология дар забони англисӣ ва забони тоҷикӣ падидаи омонимия чой дорад, ки дар фаҳми пурраи баъзе падидаҳо ва ҳодисаҳои гистологӣ душвориро ба миён меоранд [13-М].

11. Дар истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ба таври васеъ маҷоз истифода карда мешавад ва дар ин самт дар ин забонҳо тафовут мушоҳида карда намешавад. Метонимия ин гузариши номгузории предмет ё синфи предметҳо ба синфи дигар ё предмети алоҳида, ки ба ҳамхӯдудӣ ва ҷалбгардӣ ба он ҳолат дар заминаи хусусиятҳои муваққатӣ ва фазой ё алоқаҳои сабабӣ амалӣ мегардад [2-М].

12. Антонимия ин падидаи умумӣ аст, ки дар забонҳои мухталиф мушоҳида гардида, дар фаъолияти нутқӣ нақши муҳим дорад, яъне воситаи асосии ифодаи муҳолифат, муқобилият дар дохили як падида, сифат, хусусият, раванд, замон, муносибат, макон ва ғайраҳо ба ҳисоб меравад. Асоси семантикии антонимия муҳолифат буда, ба маънои луғавии калимаҳои мутаносиб дохил мешавад. Аз рӯи анъана, калимаҳои як ҳиссаи нутқ, ки ба якдигар муҳолифати мутаносиб доранд, антоним ба ҳисоб мераванд [13-М].

13. Дар забони англисӣ антонимҳо бо роҳи воситаҳои мухталиф сохта мешаванд. Яке аз воситаҳои нисбатан паҳнгардидаи бунёди антоним ҳоҳамроҳ намудани пешвандҳо ба калима ба ҳисоб меравад. Дар забони тоҷикӣ низ ба монанди забонҳои дигар, антонимҳо барои ифодаи зидмаъногӣ истифода гардида, метавонанд бо калимаҳои одӣ ва таркибӣ ифода карда шаванд. Дар забони тоҷикӣ антонимҳо бо истифодаи роҳи воситаҳои мухталиф, аз он ҷумла, истифодаи калимаҳои

зидмаъно, пешвандҳо, ва тағйири решаи калимаҳо сохта мешаванд.

14. Дар низоми истилоҳотӣ дар як қатор бо истилоҳоти яктаркиба инчунин истилоҳоти сертаркиба истифода карда мешаванд. Истилоҳоти яктаркиба ба истилоҳоти сода (решагӣ), сохта (аффиксиалӣ), мураккаб, ки ду ва ё зиёда морфемхоро дар бар мегиранд, чудо карда мешаванд. Истилоҳоти яктаркибаи содаи танҳо аз реша иборат буда, заминаи асосии бунёди калимаҳои нав ба ҳисоб мераванд. Таҳлили истилоҳоти гистология дар забони англисӣ нишон дод, ки дар қатори онҳо истилоҳоти яктаркибаи сода низ мавҷуданд.

15. Тарҷумаи истилоҳоти содаи яктаркибаи гистология аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ на ҳама вақт мувофиқ меояд, яъне, агар дар забони англисӣ истилоҳоти сода бошад, дар забони тоҷикӣ на ҳама вақт чунин сохтори худро нигоҳ медорад [8-М].

16. Миқдори истилоҳоти содаро дар гистология муайян намудан номумкин аст, зеро забони илм ба таври доимӣ рушд намуда, истилоҳоти нав ташаккул меёбанд. Дар истилоҳоти гистология низ истилоҳоти сохта зиёданд. Ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони англисӣ воситаҳои аффиксалии бунёди истилоҳоти сохта истифода карда мешаванд. Пасвандҳо имконият медиҳанд, ки маънои калима дақиқ гардонида шавад, равандҳо, хусусиятҳо, мансубият ба гурӯҳи муайяни бофтаҳо ва ҳуҷайраҳо ифода карда шаванд [6-М].

17. Дар забони тоҷикӣ низ ба монанди забони англисӣ миқдори зиёди истилоҳоти гистология бо истифода аз пасвандҳо сохта шудаанд. Аммо дар забони тоҷикӣ истифодаи пасвандҳо дар бунёди истилоҳоти гистология маҳдуд аст. Дар ин самт пасвандҳои латиниву юнонӣ бо истилоҳоте, ки ба забони тибии тоҷикӣ иқтибос шудаанд, ворид шудаанд ва дар ин самт истифода мешаванд.

18. Аббревиатура ин раванди озоди кӯтоҳ намудани номгузориҳои объект буда, яке аз воситаҳои маҳсулноки ғанигардонии низоми луғавӣ ба ҳисоб меравад. Далели объективии афзудани нақш ва ҳиссаи ихтисорот дар забонҳои

муосир дар даҳсолаҳои охир пайдо шудани шумораи зиёди луғатҳои умумӣ ва махсуси ихтисорот мебошад, ки шумораи онҳо солҳои охир хеле зиёд гардидааст. Омӯзиши воҳидҳои луғавии ихтисоршуда як хусусияти муҳим дорад. Дар бисёр мавридҳо дар инкишофи луғавӣ--семантикии ин воҳидҳо қолабҳои пайдо мешаванд, ки аз таҳлили инкишофи шаклҳои пурра, яъне аз қолабҳои умумии инкишофи луғат маълум мебошанд.

19. Дар забони тоҷикӣ, асосан, истилоҳоти гистология, ки баромади лотинӣ ё юнонӣ дошта, ба забони тиббии тоҷикӣ ворид шудаанд, ба таври ихтисорнамоӣ низ истифода карда мешаванд. Лекин, дар чунин ҳолатҳо, метавон қайд намуд, ки асосан чунин кӯтоҳнамоӣҳо дар навишт бо ҳарфҳои лотинӣ навишта мешаванд [6-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲО

Дар забоншиносии тоҷик таҳлили сохториву маъноии истилоҳоти гистология дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ то ба имрӯз ба таври ҷудогона мавриди омӯзиш қарор нагирифтааст. Вобаста ба ин дар заминаи омӯзиш чунин тавсияҳои илмӣ пешниҳод мегарданд.

1. Маводди таҳқиқи мазкурро метавон дар тарҷума намудани матнҳои гистология, ҷанбаҳои назариявии онро дар омӯзиши фанҳои забоншиносӣ, навиштани қорҳои дипломӣ ва курсӣ, тартиб додани луғатҳои тиббӣ васеъ истифода намуд.

2. Таҳқиқи мазкурро метавон ҳамчун заминаи назариявии омӯзиши истилоҳоти соҳаҳои мухталифи тиб мавриди истифода қарор дод. Дар ин самт ҷанбаҳои зикргардида дар таҳқиқот метавонанд ҳамчун роҳнамо баромад намоянд.

3. Маводди таҳқиқи мазкурро метавон дар қоркарди воситаҳои таълимӣ, дар омӯзиши ҷанбаҳои мухталифи истилоҳ ва истилоҳот истифода намуд.

4. Таҳқиқи диссертатсионӣ дар омӯзишу баррасии ташаккул ва рушди забоншиносӣ, хусусият ва навъҳои маъноӣ луғавӣ, шарҳи маъноӣ луғавӣ замина гузошта метавонад.

5. Натиҷа ва хулосаҳои таҳқиқ метавонад дар омӯзиши вижагиҳои маъноӣ лингвистӣ, хелҳои он, таносуби маъноӣ, хусусияти маъноӣ луғавӣ ва намудҳои он таснифоти маъноӣ луғавӣ-мавзӯӣ ҳамчун маводди назариявӣ мавриди истифода қарор гирад.

6. Аз маводди мазкур метавон дар таҳияи дастурҳои таълимӣ доир ба забоншиносӣ истифода намуд.

ИНТИШОРОТ АЗ РҶӢИ МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ
А)Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои
тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии
аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
ҷоп шудаанд:

[1-М]. **Набиева, А.А.** Хусусиятҳои ташаккули истилоҳоти тиббӣ дар забони англисӣ [Матн] / А.А. Набиева // Маҷаллаи илмии тиббии “Симурғ”. – Данғара, 2020. – №7 (3). – С. 141-145.

[2-М]. **Набиева, А.А.** Ҷанбаҳои этимологии истилоҳоти тиббӣ дар забони англисӣ [Матн] / А.А. Набиева // Маҷаллаи илмии тиббии “Симурғ”. – Данғара, 2022. – №13 (1). – С. 165-170.

[3-М]. **Набиева, А.А.** Омонимияи истилоҳоти гистология [Матн] / А.А. Набиева // Маҷаллаи илмии тиббии “Симурғ”. – Данғара, 2025. – №25 (1). – С. 192-198.

[4-М]. **Набиева, А.А.** Хусусиятҳои истилоҳоти гистология дар забоншиносии муқоисавӣ [Матн] / А.А. Набиева // Маҷаллаи илмии тиббии “Симурғ”. – Данғара, 2025. – №28 (4). – С. 258-264.

Б) Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои
дигари илмӣ

[5-М]. **Набиева, А.А.** Юсуфов, А.И. Баъзе хусусиятҳои услубии “Ҳидоят-л-муталлимин фй-т-тиб-и Ахвайнии Бухорой [Матн] / А.А. Набиева, А.И. Юсуфов // Маҷаллаи илмии тиббии “Симурғ”. – Данғара, 2020. – №5 (1). – С. 128-133.

[6-М]. **Набиева, А.А.** Таҳлили истилоҳоти тиббӣ дар забоншиносии муосир [Матн] / А.А. Набиева // Маводди конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Тибби муосир ва таҳсилоти муосир”. – Данғара, 2021. – С. 427-428;

[7-М]. **Набиева, А.А.,** Ғарибмамадов, М.М. Воситаҳои семантикии бунёди истилоҳоти тиббӣ дар забони англисӣ [Матн] / А.А. Набиева // Маводди конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Тибби муосир ва таҳсилоти муосир”. – Данғара, 2021. – С. 428-429.

[8-М]. Набиева, А.А., Одинаев С.П., Ғарибмамадов М.М. Хусусиятҳои истилоҳот ва низоми истилоҳотӣ дар забоншиносии муосир [Матн] / А.А. Набиева // Маводди конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзуи “Тибби муосир ва таҳсилоти муосир”. – Данғара, 2021. – С. 429-430.

[9-М]. Набиева, А.А. Полисемия ва синонимия дар истилоҳоти гистология [Матн] / А.А. Набиева // Маводди конференсияи байналмилалии илмӣ-амалӣ дар мавзуи “Ташаккул ва рушди забоншиносии муосири рус дар шароити ҷаҳонишавӣ: дастовард, мушкилот ва дурнамо”. – Душанбе, 2024. – С. 21-28.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УКД: 811.222.8'373.46 - 111'373.46+611-018 (81.411.5-3 - 432.1-3+ 52.3)

НАБИЗОДА АЗИЗА АБДУНАБИ

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ
ТЕРМИНОЛОГИИ ГИСТОЛОГИИ В ТАДЖИКСКОМ И
АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание учёной степени
кандидата филологических наук по специальности 6.2.14.
Типологическая и контрастивная лингвистика

Душанбе - 2026

Диссертация выполнена на кафедре истории языка и типологии факультета филологии Таджикского национального университета.

**Научный
руководитель:**

Каримзода Шухрат Бозор – доктор филологических наук, директор Государственного образовательного учреждения “Президентская школа для одарённых детей Дангаринского района Хатлонской области”

**Официальные
оппоненты:**

Сабирова Сановбар Ганиевна – доктор филологических наук, доцент, заведующая кафедрой лингвистики Филиала Московского государственного университета имени М.В. Ломоносова в городе Душанбе

Самариддинов Курбон Наимович – кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков Дангаринского государственного университета

**Ведущая
организация:**

Кулябский государственный университет имени Абуабдуллох Рудаки

Защита диссертации состоится «29»-го августа 2026 г. в «13:00» часов на заседании диссертационного совета 6D.KOA-117 при Таджикском международном университете иностранных языков имени Сотима Улугзаде (адрес: 734019, Республика Таджикистан, г. Душанбе, улица Мухаммадиева 17/6, зал учёного совета, e-mail: havas3001@mail.ru; тел.: (+992) 882-89-17-17).

С содержанием диссертации можно ознакомиться в научной библиотеке Таджикского международного университета иностранных языков имени Сотима Улугзаде и на сайте www.dbz.tj.

Автореферат разослан « _____ » _____ 2026г.

**Учёный секретарь
диссертационного совета,
доктор филологических наук,
доцент**

Сохибназарзода Х.Т.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Применение и изучение специальных словарей становился одним из важных направлений теоретического и практического языкознания в современных условиях. На этой основе, научная терминология, в том числе в области медицины, привлекая пристальное внимание исследователей, занимает центральное место в этом направлении. **Гистология** – наука о тканях организма и их микроскопическое строение, играющая немаловажную роль в диагностике, лечении и понимании биологических и патологических процессов, является одним из важнейших научных областей в современных условиях.

Как неотъемлемая часть специальной лексики медицинской науки, терминология гистологии является основным средством описания, классификации и обмена информации между специалистами. В условиях глобализации применение точной терминологии в международном академическом сотрудничестве в области биологии и медицины становился особенно актуальным. В таких случаях, к сожалению, существования структурных и семантических различий в терминологиях гистологии в английском и таджикском языках препятствуют точному и конкретному пониманию научных терминов и учебного материала.

Поэтому, рассмотрения **структурных и семантических вопросов терминов гистологии** в обоих языках является не только необходимым, но и важным, своевременным и актуальным исследованием. Данная работа даёт возможность внимательнее рассмотреть, как формируются и функционируют термины в двух сопоставляемых языках. В работе основное внимание уделяется строению гистологических терминов, их грамматической форме и смысловому содержанию. Для научной речи точность таких единиц имеет особое значение, поскольку даже небольшая неточность в употреблении термина может изменить смысл высказывания и вызвать неправильное

понимание в диагностике, лечении или профессиональном общении.

Сопоставительное изучение терминологии важно не только для лингвистики. Оно помогает точнее установить соответствия между языками и облегчает взаимопонимание специалистов, работающих в разных языковых средах.

Изучение гистологической терминологии даёт возможность глубже рассмотреть, каким образом образуются специальные термины, какие значения они передают и как закрепляются в системе разных языков. Такой анализ может быть полезен при составлении специальных словарей, учебных материалов и при более точном описании понятий, используемых в гистологии.

Такая работа имеет прямое практическое значение, прежде всего для учебного процесса и профессиональной речи. В медицине термин должен быть понятен одинаково для всех: врача, исследователя, преподавателя и студента. Чем точнее используется специальное слово, тем меньше остаётся места для ошибки, неправильного толкования или двоякого понимания в научном и медицинском тексте.

Значимость выбранной темы определяется тем, что гистологические термины прочно вошли в медицинское образование, научные исследования и общение специалистов. Они также используются при обмене знаниями между представителями разных языков и научных школ.

Сравнение гистологической терминологии таджикского и английского языков помогает увидеть, как устроены эти термины, что они обозначают и в каких случаях употребляются. Это имеет значение для упорядочения терминов, подготовки учебных и научных материалов, а также для более точной связи между отечественными и зарубежными специалистами.

В этом смысле исследование связано с реальными потребностями таджикской науки. Оно может быть полезно и для сопоставительной лингвистики, и для дальнейшего развития медицинской терминологии.

Степень изученности темы исследования. Тема структурно-семантического анализа гистологической терминологии на таджикском и английском языках до настоящего времени не получила всестороннего изучения. Несмотря на то, что в таджикском и зарубежном языкознании были проведены различные исследования по терминоведению и отраслевым словарям, в том числе медицинским, гистологическая терминология как самостоятельная и специализированная подсистема изучена недостаточно.

В современном языкознании вопросам терминов и терминоведения посвящено большое количество научных исследований. Основные характеристики текста, структура термина, способы и средства создания новых терминов, упорядочение новой терминологии, а также теоретические аспекты терминов и терминологии в целом стали ключевыми объектами изучения в рамках лингвистических исследований. Эти вопросы были рассмотрены такими авторами, как В.И. Даниленко, Д.С. Лотте, О.Д. Митрофанов, Э. Веландер, П.Н. Денисов, Н.В. Арнольд, Е. С. Кубрякова, В.В. Виноградов, М.В. Никитин, А.В. Суперанская, Ю.С. Степанов, Ю.Д. Апресян, А.А. Реформатский, А.М. Кузнецов, Т.Л. Канделаки, Э.В. Кузнецова и другими.

Вопросы терминов и терминологии в таджикском языке были рассмотрены в исследованиях таких учёных, как Г.В. Набиева, С. Назарзода, А. Насриддинов, А. Отахорова, Х. Каримов, Х. Маджидов, С. Муллочаев, М. Мухаммадиев, А. Муминов, Ш. Рустамов, Н. Шаропов, Х. Юсуфов, Р. Джураев, М. Турсунов, М. Султонов, П. Джамshedов, А.Т. Бердиева, С. Джоматов, З. Мухторов, А. И. Юсупов, М.Б. Нагзибекова, А. Мамадназаров, Дж. Шанбезода, Д.М. Искандарова.

Одним из важных направлений исследований в современном языкознании является изучение отраслевой терминологии и её межъязыковое сопоставление. С развитием науки и международного сотрудничества значительно возросла необходимость обеспечения точного понимания и ясной

передачи понятий между различными языками. В этом контексте сравнительный анализ терминов, особенно в специализированных областях, приобретает не только теоретическую ценность, но и практическую значимость.

Исследование отраслевой терминологии и межъязыковое сопоставление терминов являются одним из приоритетных и развивающихся направлений таджикского языкознания в последние десятилетия. Это направление возникло как ответ на необходимость развития научного языка и его адаптации к требованиям современного мира, особенно с учётом научного сотрудничества, образовательной деятельности и технического перевода. В этом направлении особого внимания заслуживают труды таких исследователей, как М.М. Диловаров, З. Мирзоев, Г. З. Махмадбекова, А.С. Олимова, И. Эшматов, С.С. Джоматов и других.

В таджикском языкознании также проводились сравнительные исследования медицинской терминологии на таджикском и английском языках. Эти исследования были посвящены медицинским терминам и отдельным её отраслям. В этом направлении особенно стоит отметить работы таких исследователей, как Дж.Р. Рахмонов, Д.А. Султонова, Г.А. Рахимова, М.К. Кодирова и других.

Однако терминология гистологии в рамках отраслевых и сопоставительных исследований до сих пор не была предметом глубокого изучения и анализа. Поэтому исследование структурных и семантических аспектов гистологической терминологии в современном таджикском языкознании имеет большую научную и практическую значимость.

Исследование в данном направлении позволяет проанализировать структурные и семантические различия гистологической терминологии в таджикском и английском языках; выявить принципы формирования научной терминологии в таджикском языке; улучшить порядок составления словарей, методических пособий и учебных

материалов; обеспечить точное понимание гистологических понятий в международных источниках.

Другим важным аспектом актуальности данной проблемы является заимствование гистологической терминологии из английского языка в таджикский язык. В современных условиях, на фоне нехватки специализированных словарей и ограниченного количества полноценных отраслевых материалов на таджикском языке, необходимость сравнительного анализа и систематизации гистологической терминологии становится особенно актуальной.

Связь исследований с программами (проектами) и научными темами. Настоящего исследования тесно связаны с учебными программами высших медицинских учебных заведений и научными темами. Диссертация подготовлена в рамках научного направления кафедры истории языка и типологии факультета филологии ГОУ «Таджикского государственного университета» и реализации «Программы развития государственного языка на 2020-2030 года в Республике Таджикистан», а также «Государственной программы усовершенствования преподавания и изучения русского и английского языков на период до 2030 года».

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования заключается в сравнительном анализе структурных и семантических особенностей формирования и функционирования гистологической терминологии в таджикском и английском языках. Исследование направлено на уточнение грамматических, семантических и этимологических особенностей терминов гистологии, одновременно анализируя процессы терминообразования и их адаптации к языковым нормам.

Задачи исследования. Для достижения цели исследования были поставлены и решаются **следующие задачи:**

- На основе теоретических знаний раскрыть понятие, сущность и характеристики термина, пути и средства его

формирования, которые являются общими для большинства языков;

- рассмотрение и анализ теоретических аспектов изучения термина и терминологии, способов образования терминов в современной лингвистике;

-изучение и анализ особенностей терминов по гистологии, их отличительных аспектов в современной лингвистике;

- изучение и анализ полисемии и синонимии в терминах гистологии и их сравнение в таджикском и английском языках;

-изучение и анализ омонимов в терминологии гистологии, сравнение терминов-омонимов гистологии на таджикском и английском языках;

-раскрыть основные пути и средств выражения антонимов в терминах гистологии;

- изучение и анализ способов и средств образования простых, производных, сложных и составных гистологических терминов в таджикском и английском языках;

- изучение и анализ способов образования сокращенных слов в терминологии гистологии на таджикском и английском языках.

Объект исследования. совокупность терминов в области гистологии на таджикском и английском языках, в которых отражаются процессы формирования, употребления и адаптации научной терминологии.

Предмет исследования являются структурные и семантические особенности терминов в области гистологии на таджикском и английском языках, а также анализ процессов их формирования, перевода и адаптации.

Теоретические основы исследования. Теоретическую базу данного исследования составляют научные труды таких авторов, как В.Д. Даниленко, А.В. Суперанский, А.А. Реформатский, В.В. Виноградов, А.М. Кузнецова, М.Д. Степанова, Н.С. Новикова, С. Сулаймонов, С. Сатторова, П. Джамшедов, Д. Ходжаев, М. Касимова, С. Назарзода, Х. Саидов, Ш. Хаитова, М.Б. Султонов, Х. Маджидов и других лингвистов.

Различные аспекты терминов и терминологии были по крайней мере исследованы в таджикском и английском языках. Однако, структурно-семантический анализ терминов в основном проводился только в рамках отдельных сфер деятельности. Терминология гистологии, в частности, до настоящего времени ещё не стала предметом сравнительного лингвистического анализа.

Научная новизна исследования проявляется в том, что впервые в нём проведён комплексный сравнительный, типологический, семантический и структурный анализ терминов гистологии. Результаты и рекомендации настоящего исследования могут быть использованы в практике преподавания английского и таджикского языков, а также при составлении двуязычных словарей. Полученные результаты могут служить научной основой и практической базой для изучения лексики и терминологии таджикского и английского языков, а также использоваться при подготовке и написании учебников и учебных пособий по лексикологии и стилистике.

Положения, выносимые на защиту:

1. Подтверждено, что термин является важной языковой единицей, которая используется в различных сферах для выражения конкретного и специализированного значения.

2. Исследование термина, прежде всего, заключается в уточнении значения термина, грамматической структуры, особенности применения термина в конкретном тексте. Поэтому, методология формирования терминов основывается на систематических и логических правилах лингвистики, обеспечивающие эффективность создания и применении термина.

3. Доказано, что полисемия и синонимия как семантические явления в терминологии гистологии являются актуальной проблемой и в научной и медицинской речи это может привести к неточности и путанице. Поэтому, в гистологии стараются привести к минимуму применению полисемии.

4. Установлено, что правильное использование аббревиатур способствует экономии времени, сохранению логичности текста и повышению эффективности научной коммуникации.

Теоретическая и практическая значимость исследования заключается в том, что его результаты вносят определённый вклад в изучение терминологии, а процесс классификации терминов может послужить основой для дальнейших исследований, как в области терминологии гистологии, так и в других терминологических системах. Теоретическая ценность также проявляется в выявлении влияния лингвистических факторов на формирование и развитие терминологии гистологии на основе сопоставления этих терминов в таджикском и английском языках.

Практическая значимость исследования заключается в том, что изучение и анализ структурно-семантических и лексических единиц становится более популярными. Результаты и рекомендации настоящего исследования могут быть использованы в практике преподавания английского и таджикского языков, а также при составлении двуязычных словарей. Итоговые результаты исследования могут служить научной базой и практической основой для изучения лексики и терминологии таджикского и английского языков, а также при составлении и написании учебников по лексикологии и стилистике.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Диссертация на тему “Структурно-семантический анализ терминов гистологии на таджикском и английском языках” для получения степени кандидата филологических наук соответствует паспорту специальности Высшей аттестационной комиссии при Президенте Республики Таджикистан по специальности 6.2.14 Типологическая и контрастивная лингвистика.

Личный вклад соискателя проявляется в следующих аспектах:

-изучены различные вопросы исследования терминов и терминологических систем, проведён анализ понятийного аппарата по данной проблематике;

-на основе анализа текстов выявлены особенности употребления медицинских терминов в английском и таджикском языках;

-проведено сопоставление структурно-семантических аспектов медицинских терминов в таджикском и английском языках.

Абробация и внедрение результатов диссертации.

Диссертация была подготовлена на кафедре истории языка и типологии филологического факультета Таджикского национального университета, а её содержание и результаты были опубликованы и представлены в виде статей и докладов на научно-практических конференциях международного, республиканского и университетского уровней (в том числе: международную научно-практическую конференцию на тему «Становление и развитие современного русского языкознания в условиях глобализации: достижения, проблемы и перспективы».

– Дангара, 2025 г.; республиканскую научно-практическую конференцию на тему «Современная медицина и современное образование». – Дангара, 2021 г.; республиканскую научно-практическую конференцию на тему «Актуальные вопросы современной медицины: проблемы и перспективы». – Дангара, 2022 г. и др.).

Диссертация была обсуждена и представлена на защиту на заседании кафедры истории языка и типологии филологического факультета Таджикского национального университета (Протокол №7 от 27.01.2026 г.).

Публикации по теме диссертации. Материалы и основные положения диссертационного исследования были представлены на международных и республиканских научно-практических конференциях Таджикистана (2018-2025 гг.), а также в 9 статьях, опубликованных автором в научных журналах, в том числе в 4 статьях, опубликованных в рецензируемых журналах,

включенных в список ВАК при Президенте Республики Таджикистан.

Структура и объём диссертации. Диссертация состоит из введения, трёх глав, заключения и списка использованной литературы. Объём работы состоит из 185 страниц компьютерного набора.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во введение диссертации раскрыта актуальность темы и её степень изученности, объект и предмет диссертации, цели и задачи, методы исследования, научная новизна, практическая и теоретическая ценность исследования, положения, выносимые на защиту, аброщация и внедрение результатов диссертации.

В первой главе **“Лингвистические особенности терминологии в современных исследованиях”** раскрываются сущности и особенности термина, терминологической системы, теоретические основы образования новых терминов, и характеристики терминов гистологии.

В первом параграфе первой главы **“Понятие, функции и отличительные признаки терминов и терминологии”** проанализирован понятийный аппарат изучения термина. Отмечается, что в современном языкознании нет четкого, конкретного и единого общепринятого определения таких понятий, как “термин”, “терминология” и “терминологическая система”. Лингвисты и учёные, исходя из рассмотрения отдельных аспектов проблемы, предлагают свои собственные классификации, в связи с чем в современной лингвистике существует большое количество различных трактовок указанных понятий.

Термин является смысловым ядром языка специальной сферы и передаёт основную содержательную информацию. В результате развития научно-технических знаний более 90% новых слов, появляющихся в языках, относятся к специальной лексике. К терминологии предъявляются более высокие требования по сравнению с общеупотребительными словами.

Термин занимает важное место в науке, являясь носителем конкретной информации и способствуя пониманию и осмыслению явлений и процессов, характерных для определённой области.

В Советской энциклопедии отмечается, что “термин (от латинского *terminus* – граница, предел) – это слово или выражение, которое обозначает понятие и определяет его отношение к другим понятиям или внутриотраслевым выражениям. Он служит для определения свойств объектов, явлений и процессов в данной области и может существовать только в пределах определённой терминологии. Термин должен быть однозначным, систематизированным, стилистически нейтральным и не должен ассоциироваться с лексикой общего употребления в тексте” [3, с. 28].

В “Словаре таджикского языка” термин определяется “как слово или выражение, которое в сфере действия той или иной области науки и техники передаёт конкретное значение” [22, с. 561]. Таджикский лингвист П. Нуров предлагает следующее определение понятия “термин”: “Термин – это такое слово, словосочетание или связь слов, каждое из которых выражает лишь одно понятие и в рамках данной науки или группы наук обладает одним значением” [14, с. 44].

Русский лингвист А.В. Супренская объяснила существования большего количества различных определений понятия “термин” следующим образом: “представители различных областей обращают внимание на тот аспект понятия, который имеет определенный содержательный объем и определяются на этой основе” [18, с. 11].

Таджикский исследователь С. Назарзода подчеркивает, что “термин как слово или словосочетание имеет специфическое значение в сфере практики определенной науки и выражает конкретное понятие в точной форме. Термин одной области может утратить свое терминологическое значение в другой области и использоваться как обычное и общеупотребительное слово” [13, с. 26].

На основе изучения и анализа различных интерпретации термина автор предлагает обобщённое определение: термин – это лексическая единица языка, используемая в специальных целях и выражающая обобщённые понятия определённой теоретической области знаний или деятельности.

Отмечено, что вопрос определение термина в рамках существующих теорий остаётся дискуссионным: разработка различных его интерпретации продолжается, и до настоящего времени единая классификация данного понятия не предложена.

Различные определения термина привели к появлению своего рода противоречий среди исследователей. Именно, противоречие и не признание одного и единого определения “термина” способствовал появлению многочисленных интерпретации, в которых ученые раскрывали относительно специфические аспекты понятия “термин”. С другой стороны, параллельно с определением сущности термина, выделялись основные характеристики “термина”. Например, русский лингвист С.В. Гринев выделяет такие характерные особенности термина: “специфика использования, принадлежность к конкретной области знаний; содержательная точность термина; возможность определения; относительная независимость от текста; стилистическая нейтральность; однозначность” [5, с. 208].

Слово “терминология” происходит от слова “термин” и греческого слова *logos*, что означает “изучение”. “Терминология это наука о терминах. Отдельные слова, применяемых для наименования научных и технических понятий являются терминами, а область, изучающая особенности терминов, принципы их классификации называется терминологией” [2, с. 437].

Терминология как часть лексики охватывает слова и словосочетание, которые обозначают понятия или объект в определенных сферах деятельности. Можно подчеркнуть, что они применяются и в общеупотребительном лексике. Терминология является совокупностью терминов, применяющее в определенной и конкретной области деятельности человека.

Терминология включает объективные знания о мире, являющегося важным и необходимым фактором развития науки и техники. В научном определении дается краткое изложение сущности объекта, охватывающее только существенные признаки данного объекта. Это не означает отсутствие формирования самого понятия, понимающее единое, а различие в содержании самого конкретного понятия.

Социальное и научно-техническое развитие влияет на процесс формирования терминологии, потому что новое понятие в отдельной сфере выражается именно с применением термина. Изучение, применение и образование терминов является предметом изучения терминологии. Именно с применением специальных слов передается знание, совершенствуются терминологические системы, создаются новые системы и терминологии в отдельных и конкретных областях знаний и деятельности.

С.В. Гринев определяет терминологию как совокупность терминов, применяющийся в конкретной области знаний. Также он обращал внимание на понятие “терминология”, и считает ее наглядным примером регулирования специализированных словарей. Исследователь отмечает, что “в недавнем прошлом этот термин применялся для обозначения трех различных понятий: система терминов знаний в определенной области; совокупность терминов в языке; наука, изучающая термины” [5, с. 309].

Терминосистема – это система знаков, относящихся к определённой области знаний и профессиональной деятельности человека, которая соответствует требованиям взаимосвязи понятий этой области. Термин является элементом терминосистемы и, как правило, выражается в виде слова или словосочетания, обозначающего научное или профессиональное понятие, связанное с конкретной сферой знаний или деятельности человека.

Терминосистема формируется в том случае, если определённая область знаний или деятельности достигли

необходимого уровня развития, обладает собственной теорией, определенными понятиями и взаимосвязи между терминами. Отличие терминологии и терминосистемы заключается в том, что терминосистема создаётся специалистами в конкретной области на основе отобранных слов, в некоторых случаях – специально созданных слов и выражений, а также заимствованных терминов из других языков, с целью отражения теоретических положений соответствующей области.

Терминологическая система – это система знаков в определённой области знаний и деятельности человека, которая удовлетворяет коммуникативным требованиям системы понятий этой области.

Таким образом, можно подчеркивать, что термин занимает важное место в науке, несет специфическую информацию и помогает в понимании и восприятии явлений и событий, который характерен для конкретной области. Термин используется во всех областях науки, техники, деятельности, поэтому рассматривается в рамках различных наук. В научных кругах отсутствуют единые общепризнанные определения и классификации указанных понятий. Лингвисты, в основном применяют свою интерпретацию «термина», которые основывались на рассмотрении отдельных аспектов термина.

Во втором параграфе первой главы **“Теоретические и методологические основы формирования и исследования терминов”** изучаются теоретические аспекты формирования и развития терминов. Отмечается, что общий характер термина напрямую зависит от состояния языка науки и техники, от направлений его языкового развития. Соответственно, изменения в науке приводят к изменениям научных точек зрения и созданию новых терминов, методов их изучения. Анализируя современное состояние термина, важно отметить его большую семантическую гибкость, способность создавать новые термины на основе существующих.

В начале XIX века основное внимание лингвистов было сосредоточено на различных общетеоретических вопросах, таких

как историческое развитие языка, взаимосвязь языка и мышления, символическая природа языка и т.д. Семантические вопросы природы термина, статуса терминов в языковой системе в основном не рассматривались. В 30-е годы XX века, на основе стремительного развития науки и техники, развития индустриализации, особое внимание уделялось различным теоретическим вопросам терминообразования.

Уже давно возникла необходимость изучения теоретических основ терминологии и его построения. Известный специалист в области терминоведения В.М. Лейчик подчеркивает, что “изучении терминологии необходимо, потому что термин связан с той или иной областью знаний. В технических, естественных и социальных науках, педагогических дисциплинах и областях знаний опираются на общенаучные и специализированные научные понятия и категории, которые выражаются в специальной и общей научной терминологии. Терминология в рамках широкого спектра теоретических и практических областей деятельности, которые выделяют необходимых аспектов термина, выступает в качестве объекта. Конечно, на определенном этапе возник вопрос о необходимости выявления общих аспектов, которые объединяют этот объект, и тех основных аспектов, составляющие сущность термина” [7, с. 14].

На различных этапах развития теоретических вопросов терминологии значительный вклад внесли такие лингвисты, как Э. Вюстер, Л. Ольшки, Д.С. Лотте, Э.К. Дрезен, Т.Л. Канделаки, Г.О. Винокур, О. С.Ахматова, В.В. Виноградов, А.А. Реформатский.

Процесс анализа терминов происходит с различных позиций, “неразрывная связь термина и текста в процессе обучения, в случае, когда термин не извлекается и текста и рассматривается в связи с ним, и наоборот, независимость термина от текста на основе его однозначности, нечувствительности и возможности использования в отдельности” [15, с. 115].

В 1930-х годах XX века теоретические вопросы терминологии привлекли внимание некоторых исследователей, таких как Е. Вустер, Л. Ольшки, Д.С. Лотте, Е.К. Дрезен и другие, внесших значительный вклад в развитие терминологии. Эти авторы изучали терминологию как культурно-исторический феномен, рассматривали развитие терминологии и языка, а также наблюдали за процессом создания и формирования понятий. Первые опубликованные работы связаны с именами О. Вустера и Д.С. Лотте. Кроме того, Т.Л. Канделаки, Г.О. Винокур, О.С. Ахматова, В.В. Виноградов, А.А. Реформаторский внесли весомый вклад в изучении термина и терминологии.

Дескриптивный подход считается относительно признанным в теоретических исследованиях в современной языкознаний. Но, неясность сущности самого термина, функции термина, определения понятий, спорные и недостаточность разработки различных аспектов термина, которые присущи данному подходу, способствовали появлению и развитию других, более конкретных теоретических подходов.

Параллельно с номинативной функций терминологии, выделяют и диагностическую, прогностическую, моделирующую, системную функции терминологии. Реализация основных функций терминологии связаны с получением, обработки, хранение и передовада знаний, отражающийся в семантики термина. А.В. Лемов подчеркивает, что “к важнейшим особенностям термина относятся его номинативная, сигнификативная, идентификационная, дистинктивная, классификационная, коммуникативная, информационная, прагматическая и управленческая функции” [8, с. 138].

Отмечается, что предъявляются ряд важных требований к термину. Можно перечислить такие требования к термину: однозначность термина, точность и конкретность термина, соответствие термина языку, краткость термина, отсутствие эмоциональнчх оттенков термина, системность термина, и т.д. Вышеизложенные требования к термину, в основном имеет

общий характер. В современном языкознании восрос обязательности требований к термину остается дискуссионным.

Как показывает практика, “даже в рамках одной терминологической системы, термин может иметь не одно, а несколько лексических значений, поскольку значение термина, с одной стороны, определяется объективным содержанием соответствующего понятия, а с другой – вводится субъектом-исследователем для уточнения границ содержания концепта” [6, с. 45].

Термины, независимо от области применения, должны отвечать требованиям нормы литературного языка, орфографическим, грамматическим и лексическим особенностям языка. Но, как показывает практика, профессиональный язык в процессе функционирования приобретает некоторые грамматические, стилистические характеристики, что может привести к возникновению трудностей в коммуникации между представителями конкретной профессиональной сферы. То есть термин обладает относительной самостоятельностью и зависит от общих направлений развития языка. Например, А. В. Супренская отмечает, что “термин – это не обычное слово, и точность для термина важнее краткости” [18, с. 24].

Одним из требований к термину является “его однозначность, избегание испорчения термина с неточным значением и введение дополнительного пояснения в случае выбора данного термина” [5, с. 62]. Рассматривая вопрос “о валидности термина (знаки, которые размещаются на основе термина), отметим, что именно эта особенность позволяет термину быть относительно запоминающимся, относительно точным и определять связь с другими терминами” [19, с. 161].

Таким образом, в современных условиях прошло не так много времени с начала изучения терминологии, что за это время сформировались основные связи и принципы терминологического исследования, что позволяет анализировать структуру и основные направления развития терминологии.

Различные связи в изучении терминологии оправданы многогранностью термина и тем фактом, что каждый автор имеет собственное видение терминологии.

Таким образом, исходя из рассмотрения теоретических аспектов и построения термина, можно заключить, что изучение теоретических аспектов термина и способов его построения ведется уже несколько десятилетий, но в этой области все еще существует множество вопросов, требующих особого внимания. Существуют различные точки зрения по поводу существующих теоретических проблем термина, создании новых терминов, что в конечном итоге затрудняет понимания проблемы. Сущность термина, функции термина, отсутствие конкретного и общепринятого определения термина, спорные аспекты термина и терминологии, особенности терминов по отношению к общему языку привели к появлению различных теорий по этому направлению.

В третьем параграфе первой главы **“Особенности терминологии гистологии в сопоставительном языкознании”** рассматриваются особенности терминов медицины, в частности терминов гистологии. Отмечается, что в прошлом веке, на основе развития науки и техники клиническая медицина достигла уровня самостоятельного отрасля. В результате появились новые методы диагностики, как компьютерная томография, сонография, маммография, лапароскопия, эндоскопия, колонскопия, магнитно-резонансная томография и т.д. В этом периоде появились новые заболевания, как птичий грипп (вирус H5N1) свиной грипп (вирус H1N1) и т.д. Поэтому появилась необходимость в наименования и документирования новых явлений и процессов в этой сфере. Таким образом, появились новые термины в рамках медицины, т.е. медицинской терминологии.

В отличие от других биологических наук, “гистология изучает ткани, формирующейся в процессе филогенеза и представляют систему клеток, которые связаны между собой по расположению и по функциям, а также их производные” [4, с. 21].

Гистология имеет древнюю историю. Но, до XIX в изучение тканей было ограниченным, так как было направлено только на наблюдении и описании микроскопических свойств тканей. “Изобретение микроскопа и совершенствования методов микроскопической техники считается важным этапом в развитии гистологии. Изобретения Марчелло Мальпиги в XVII веке является одним из первых и значимых достижений в гистологии” [17, с. 3].

Сегодня наблюдается тесная связь современной гистологии с молекулярной биологией и генетики. Исследования в области гистологии играют важную роль в понимании различных патологических состояний, разработке новых лекарственных препаратов, а также в совершенствовании методов диагностики и лечения заболеваний.

Термины в гистологии напрямую связаны с развитием самой гистологии. Анализ показывает, что на отдельных исторических этапах, в результате определённых открытий в медицине, особенно в области гистологии, формировались новые термины, благодаря чему состав гистологической терминологии расширялся и обогащался.

Отмечено, что с расширением биологических исследований и развитием медицинских технологий необходимость в использовании и точном понимании гистологической терминологии на таджикском языке с каждым днём возрастает. Поскольку большинство гистологических терминов имеют латинские и греческие корни, их применения и адаптация на таджикский язык считается непростой задачей и требует тщательного и конкретного научного анализа.

В таджикском языке на процесс формирования терминологии гистологии существенно влияет русский язык. Таджикский учёный Т Шарипов, подчеркивает, что “исходя из реалий социально-экономической и политической жизни современного таджикского общества, в частности, из фактора использования русского языка как средства общения между народами, можно сказать, что этот язык оказал определенное

влияние на развитие лексического состава современного таджикского языка на протяжении десятилетий” [23, с. 150].

Терминология гистологии в английском языке свойственно свои особенности. Большинство терминов гистологии имеют латинское и греческое происхождение. Например, Histology (гистология), Epithelium (эпителий), Cytoplasm (цитоплазма), Endoplasmic reticulum (эндоплазматическая сеть) и т.д.

Сегодня все еще продолжается формирование терминологии гистологии в таджикском языке. Многие термины в терминологии гистологии в таджикском языке применяются в латинской форме.

Многие термины терминология гистологии в английском языке имеют греческие и латинские корни. При формировании терминологии гистологии применяются латинские и греческие терминологические элементы.

Отмечается, что со временем терминология гистологии развивалась и совершенствовалась в соответствии с новыми открытиями и научно-техническими достижениями. Термины гистологии имеют свои специфические особенности, обеспечивающие точность и однозначность понятийных связей в данной сфере.

Особенность терминов гистологии, прежде всего, заключается в их точности и конкретности. Они точно и конкретно определяют структуру, клетки и процессы, которые изучаются в рамках гистологии. Например, термин **“эндоплазматический ретикулум” (endoplasmic reticulum)**, **“голографическое окрашивание” (holographic staining, holographic staining technique)**, **“лизосомы” (lysosomes)**, **“рефлекторная дуга” (reflex arc)** обозначают конкретную структуру или процесс в клетке [16, с. 115].

Другой особенностью терминов гистологии является их латино-греческая происхождения. Было выявлено, что лингвистические корни латинского и греческого языков играют немаловажную роль в гистологии, так как именно они обеспечивают точную и единообразную значения термина для

определения тканей и клеток. Первые исследования в области гистологии проводились со стороны ученых, которые хорошо знали латинский и греческий языки. Например, слово “эпителиальный” связано с греческой основой, от которой произошло понятие “эпителий” – *epithelium*.

В гистологии важно, чтобы термин не просто называл ткань, а сразу помогал понять её особенности. Поэтому классификация здесь имеет большое значение. Так, выражения эпителии **хамвори кишрбандишуда - stratified squamous epithelium** (многослойный плоский эпителий) и “эпителии **якқабатаи мукаабшакл - simple cuboidal epithelium**” (простой кубический эпителий) уже сами показывают, о какой ткани идёт речь: сколько в ней слоёв и какую форму имеют клетки.

Поэтому, терминология гистологии имеет свои собственные особенности, отличительные понимания описываемого понятия, процесса или явления. Специфика терминологии в гистологии проявляются в её правильности, общности и стандартизирование. Такие термины обычно представляют особый лексический набор, а также связанных с ними процессов.

На определённых исторических этапах, на основе открытых источников в области медицины, особенно в области гистологии, были созданы новые термины, и состав гистологической терминологии был дополнен и обогащен.

Во второй главы «**Семантические аспекты терминологии гистологии в таджикском и английском языках**» раскрывается сущности полисемии, синонимия, омонимия, антонимия как языковые единицы в терминологии гистологии.

В первом параграфе второй главы «**Полисемия и синонимия как семантические явления в терминологии гистологии**» анализируются семантические особенности терминов гистологии в таджикском и английском языках.

Выявлено, что в рамках современной лингвистики одним из актуальных вопросов является наличие полисемии и синонимии в научной терминологии. В различных областях, в том числе и в гистологии, использование этих явлений находится в центре внимания лингвистов.

Полисемия в лингвистике рассматривается как явление, при котором одно слово имеет несколько взаимосвязанных значений. Формирование терминологической классификации таких терминов происходит за счёт полисемии – многозначности слов, терминологизации, создания метафорических и метонимических значений. Противоположным этому явлению является моносемия, согласно которой лексическая единица обладает лишь одним значением, что, однако, не характерно для большинства слов. В терминологии, где моносемия широко распространена и особенно поддерживается, она всё же не имеет устойчивого положения.

В таджикском языке многозначные слова занимают важное место. Большинство слов таджикского языка являются многозначными, а возникновение различных значений связано с изменениями и преобразованиями в социально-политической структуре общества. Таджикский лингвист М. Мухаммадиев отмечает, что “полисемия, или многозначность слова, считается одним из важных способов обогащения и расширения лексического состава языка” [11, с. 10].

В таджикском языке различные аспекты многозначности слова были рассмотрены в исследованиях А. Муминова, Х. Маджидова, М. Мухаммадиева, Д. Ходжаева, Ш. Каримова, А. Хасанзода, Ш. Кабирова и других. Например, таджикский исследователь Х. Маджидов считает, что порождение новых значений в языке бесконечно, и в этом процессе выражается сущность логической закономерности между словами и явлениями реальной жизни. В современных условиях “при описании семантического состояния значений слова целесообразно выделять первое значение – основное, и другие значения – производные. Производные значения являются

логическим продолжением основного значения. В них отражаются различные признаки основного значения, его разные стороны и отличительные характеристики. Именно через эту особенность раскрывается связь между разными значениями многозначного слова” [9, с. 50].

Если одна лексическая единица передаёт несколько значений, её рассматривают как совокупность связанных между собой смысловых форм. Многие слова, которые широко употребляются в повседневной речи, со временем приобретают дополнительные значения. Появление полисемии обычно связано с необходимостью назвать новый предмет или понятие. При этом новое значение не возникает случайно: оно формируется на основе уже существующего смысла слова, постепенно изменяясь, расширяясь и приспособляясь к новым условиям употребления.

Анализы показывают, что по вопросу полисемии терминов в науке нет единого мнения. Во-первых, авторы не признают возможность многозначности в терминологии. Они отмечают, что термин является видоизмененным словом, считается частью терминологической системы и, соответственно, обладает важными особенностями систематического выражения специфического понятия и отличается от других понятий системы. Российский исследователь Е.Н. Толикина отмечает, что “в терминологической системе, в соответствии с общими семантическими законами, связь с омонимией и полисемией в значительной степени исключена (один символ - одно значение)” [20, с. 53].

В гистологии полисемия возникает на основе сходства структуры или функции тканей, клеток или органов, что может привести к многозначности в их наименовании и классификации. Например, термин “*ядро*” – “*core*” – может употребляться в разных значениях. В одном случае речь идёт о *ядре клетки* – *cell nucleus*, в другом – о *ядрах тканей* – *tissue nuclei*.

Со временем значение некоторых терминов расширяется, и это приводит к межотраслевой полисемии. Так, термин

“конденсация” – “*condensation*” – в гистологии может обозначать уплотнение вещества или повышение плотности ткани. В биологии этот же термин часто связывается с конденсацией хромосом во время деления клетки.

В гистологической терминологии встречается термины, которые внутри этой области могут иметь несколько близких, но не полностью одинаковых значений. Например, “*пролиферация*” – “*proliferation*” – может означать а) активное деление клеток и образование новых клеточных элементов; б) усиленная клеточная активность при восстановлении ткани после повреждения; “*экссудация*” – “*exudation*”: а) процесс выход жидкости из сосудов; б) выделение воспалительного экссудата из капилляров при воспалительной реакции.

Таким образом, в гистологии многозначность возникает из-за того, что один и тот же термин в разных научных школах может объясняться по-разному. Для этой области такая неточность особенно нежелательна, поскольку она касается описания тканей, их строения и функций. Размытое значение усложняет понимание материала и может привести к разным толкованиям.

В таджикском языкознании вопросам синонимии также уделяется серьёзное внимание. Отдельные стороны этого явления рассматривались в работах М. Мухаммадиева, Р. Гаффорова, Х. Маджидова, М. Косимовой, Д. Ходжаева, Т. Шокирова, М. Саломова и других исследователей.

Наличие синонимов в языке помогает точнее и выразительнее передавать мысль. Учитывая эту особенность, таджикский лингвист С. Мухаммадиев отмечает: «Синонимы – это слова с разными корнями, но с одинаковыми значениями, способствующие обогащению и расширению лексического состава языка. Синонимы применяются для избежание повторного использования одного слова. Применения различных форм выражения способствует точному и ясному изложению мысли» [12, с. 79].

В гистологии также наблюдается применения, определённого количество синонимов. Например: термины “*эпителий*”-*Epithelium* и “*эпителиальные ткани*” - *Epithelial tissues* применяются для обозначения тканей, которые покрывают внешние и внутренние поверхности тела; “*волокнистая ткань*”-*fibrous tissue* и “*соединительная ткань*”-*connective tissue* применяются для обозначения тканей, которые обеспечивают опорные и соединительные структуры; “*хрящ*” – “*cartilage*” и “*костная ткань*” – “*bone tissue*” относятся к соединительным тканям, хотя и различаются по структуре и функции.

Причинами появления синонимов в терминологии также являются случаи создания терминов-эпонимов, которые основаны на характеристиках, связанных с именами учёных. Например, “*клетки Шванна – Schwann cells*” (в честь немецкого учёного Теодора Шванна) и “*нейролеммоциты – neurolemmocytes*” – клетки нервной системы являются синонимами; “*клетки Тюбингера – Tübingen cells*” (в честь немецкого анатома Людвиг Шлейденауэра фон Тюбингена) и “*клетки Шванна – Schwann cells*”, а также «*нейролеммоциты – neurolemmocytes*» - синонимы нервных клеток; «*мальпигиевые тельца – malpighian corpuscles*» (в честь итальянского анатома Марчелло Мальпиги) и «*рефлексные тельца*» являются синонимами.

Итак, на основе сопоставления синонимов в английском и таджикском языках, используемых в гистологии, пришли к выводу, что, хотя синонимы неприняты в технических текстах, включая гистологию, и создают проблемы в понимании проблемы, в современных условиях большое количество синонимичных слов широко используется в таджикском и английском языках.

Во втором подразделе второй главы “**Особенности омонимии и ее влияние на правильное понимание гистологической терминологии**” подробно обсуждаются и анализируются различные вопросы омонимов в гистологической терминологии.

Омонимы – одно из интересных лингвистических явлений, встречающихся во всех языках. Это слова, имеющие одинаковую форму и произношение, но совершенно различное значение. Иными словами, омонимы-это лексические группы, которые согласованы на графическом и фонетическом уровне, но отличаются друг от друга на семантическом уровне, то есть по значению.

Омонимы происходят от греческих слов-*homos*-одинаковый и *opima*-и обозначают слова с разными значениями. Таким образом, “омонимы – это слова, имеющие одинаковую и подобную форму и выражающие разные значения” [11, с. 36].

В результате развития языка возникают события и явления, способствующие появлению большого количества омонимов. В результате исторической эволюции языка и постепенных изменений в фонетической системе многие слова, которые в прошлом имели различное произношение и отчетливые звуковые модели, со временем приобрели схожее или даже идентичное произношение. Такое звуковое сходство, возникшее независимо от первоначального значения слов, послужило основой для возникновения и распространения омонимов в языке. То есть слова, которые ранее принадлежали к независимым лексическим группам и не имели семантической связи друг с другом, в результате фонетических изменений стали близки по форме и теперь принимаются за омонимы.

В результате исторической эволюции языка и постепенных изменений в фонетической системе многие слова, которые ранее имели различное произношение и отличительную звуковую форму, со временем стали похожими или даже приобрели одинаковое произношение. Таким образом, фонетика является одним из важных естественных факторов формирования омонимов и в исторической лингвистике известна как “случайные омонимы”.

Другим источником появления омонимов является заимствование. Заимствованные слова могут звучать и писаться похоже на уже существующие слова в языке, но иметь

совершенно другое значение. Таким образом, попадание слова из иностранного языка, которое по звучанию совпадает с существующим словом, но выражает другой смысл, может привести к появлению новых омонимов.

Сокращение или аббревиатура сложных слов и выражений является одним из активных процессов совершенствования словарного состава в современное время. В результате сокращения появляются новые слова, которые могут по звучанию походить на уже существующие слова. В том случае, когда сокращённое слово приобретает одинаковую звуковую форму с другим словом языка, но при этом их значения полностью различаются, возникает омонимия.

Такие омонимы могут вызывать семантическое недопонимание в письменной или официальной коммуникации. Такая ситуация наблюдается в языках с большим количеством сокращённых профессиональных, административных и технических терминов. Поэтому сокращения в контексте развития науки и техники считаются одним из важных источников возникновения омонимов.

К.Я. Авербух считает, что “возникновению омонимичных терминов в основном, способствуют три фактора:

- действие единиц с одинаковым произношением и чтением, но с разными значениями в рамках отдельных терминологических систем;

- введение термина в другую терминологическую систему на основе его переносного использования;

- наличие идентичных номенклатур, выражающих разные понятия в разных специализированных языках” [1, с. 39]. В терминологии гистологии существуют омонимы, возникшие на основе этих трех факторов.

В гистологии омонимы используются в ограниченной степени, например: **butter teeth** – два средних верхних резца; **hay fever** – сенная лихорадка; **hospital fever** – госпитальная лихорадка (тиф); **flood typhus** – речной японский тиф; **war**

dropsy – голодный отёк; Glisson's capsule – капсула Глиссона (оболочка печени); Hodgkin's disease – болезнь Ходкина.

Семантическое средство создания терминов, основанное на метафорическом переносе, является постоянным и необходимым источником пополнения терминологического словаря в гистологии. В гистологической терминологии, как в таджикском, так и в английском языках метафора широко используется, и в этом отношении между этими языками не наблюдается существенных различий.

Таким образом, анализ показывает, что в терминологии гистологии на английском и таджикском языках используется метонимический сдвиг значения. Важно отметить, что в таджикском переводе такого термина в основном используется таджикский эквивалент. То есть это означает, что в случае перевода метонимический сдвиг термина сохраняется.

Основой семантических терминов является источник дополнения системы терминов гистологии, что особенно отчетливо видно в случае метафорического сдвига значения, но в целом семантические средства построения терминов в английской гистологической терминологии не считаются приоритетными.

Таким образом, как в таджикском языке, так и в английском языке лексический состав обогащается на основе заимствования слов. В гистологии в обоих языках наблюдается заимствования латинских и греческих слов, что показывает сходства заимствования в таджикском и английском языках. Некоторые греческие и латинские слова, которые были введены в английский язык, приобрели интернациональный характер, а затем вошли в таджикский язык.

В третьем параграфе второй главы **«Проявление противоположности и ее выражения в терминологии гистологии»** рассматриваются проблемы выражения противоположного значения в терминах гистологии.

Отмечается, что антонимы занимают важное место в лексике любого языка. Антонимы помогают не просто назвать

разные явления, а показать их контраст: близкое и далёкое, простое и сложное, общее и частное.

Их значение особенно заметно в тексте. С помощью антонимов мысль становится точнее, сравнение – выразительнее, а смысловые связи понятнее. Они помогают лучше раскрыть признак предмета, явления или процесса.

В современной лингвистике антонимия изучается довольно широко, однако по ряду вопросов единого мнения пока нет. Это касается границ антонимов, различия между языковыми и контекстуальными противопоставлениями, а также общих и частных признаков антонимических пар. Поэтому можно отметить, что антонимия является одним из наиболее спорных явлений в современной лингвистике.

Противоположность и противоположное значение является основным признаком антонимов. “Само слово антоним происходит от греческого языка и означает противоположное имя” [1, с. 26].

Противопоставление называется пропорциональным, потому что в таких отношениях могут возникнуть только слова, входящие в одну и ту же лексико-грамматическую парадигму и выражающие логически совместимые явления. Основой для противопоставления таких слов является общий для них знак, классифицирующий качественно различные знаки.

Исследователи и лингвисты высказывают различные точки зрения по поводу антонимов. Таджикские языковеды, такие как Р. Гаффоров, Х. Маджидов, Х. Талбакова, К. Тохирова и другие, занимались изучением антонимов и предложили различные классификации этих лексических единиц. Например, известный таджикский лингвист К. Тохирова определяет антонимы как “слова, выражающие противоположные значения” [21, с. 20].

Другой таджикский лингвист, М. Мухаммадиев, рассматривал антонимы как “важную лексическую категорию и делил их на семь групп по субъекту и значению: знаки, состояния и способности человека; природные явления; названия времени и сезонов; площадь, размер и мера; отношение, чувства и

состояние человека; качество и характеристики объекта с точки зрения вкуса и аромата; объем, количество и качество объекта” [10, с. 31].

В таджикском языке антонимы образуются с использованием различных средств и способов, включая употребление слов с противоположным значением, приставок и изменение корней слов. Одним из распространённых способов образования антонимов является присоединение приставок к словам. В этом отношении можно отметить такие приставки, как **не-, но-, бе-, ғайри-** и другие. Например: **доно -нодон, боғайрат - беғайрат, қаноатбахш - ғайриқаноатбахш, тақдир - бетақдир** и другие.

В английском языке антонимы образуются с помощью различных способов и средств. Одним из наиболее распространённых является присоединение приставок к словам. В этом отношении особенно часто используются такие приставки, как **un-, in-, dis-, non-** и другие. Например: **happy – unhappy, comfortable – uncomfortable, ability – inability, complete – incomplete, advantage – disadvantage, respect – disrespect, profit – non-profit, toxic – non-toxic** и другие.

Анализ показывает, что как в таджикском, так и в английском языках способы и средства образования антонимов во многом совпадают, и в этом отношении существенных различий не наблюдается.

Антонимы в терминологии гистологии представляют собой пары терминов, обозначающих противоположные понятия и явления в области изучения клеток и их структуры. Следует отметить, что такие антонимы играют важную роль в классификации биологических процессов, различении типов клеток и определении их основных функций в организме. Например: **эпителий – epithelium** и **мезенхима – mesenchyme**; **бофтаи нахдор - fibrous tissue** и **бофтаи мушакҳои ҳамвор - smooth muscle tissue**; **тағояк - cartilage** и **бофтаи устухон - bone tissue**; **хучайраҳои сурхи хун – erythrocytes** и **хучайраҳои сафеди хун – leukocytes**; **сатҳи апиқалӣ - apical surface** и **сатҳи**

базавӣ - basal surface; адипоситҳо – adipocytes и чуҷайраҳои
ҷарбӯӣ - fat cells; бофтаи асаб - nervous tissue и бофтаи мушак
- muscle tissue и др.

Одним из распространённых способов образования терминов в гистологической терминологии на английском и таджикском языках является использование **приставок (префиксов)**. В этом отношении можно особо отметить следующие префиксы:

Префикс **un-** используется для выражения отрицания, отсутствия признака или явлению, например, таффрикадошта – **differentiated** (дифференцированный, разделённый) и бетаффрика – **undifferentiated** (без различия); ботартиб – **organized** (систематизированный) и бетартиб – **unorganized** (несистематизированный); махсус, тахассусӣ – **specialized** (специальный) и ғайритахассусӣ, умумӣ – **unspecialized** (общий, не специальный); эътинокунӣ – **responsive** (принимать во внимание) и безъитиной – **unresponsive** (не принимать во внимание); хавасмандгардида – **stimulated** (стимулированный) и беҳавасмандӣ – **unstimulated** (нестимулированный); тағйирёфта – **altered** (изменённый) и бетағйир – **unaltered** (неизменённый).

Префикс **non-**: рагдор – **vascular** (сосудистый) и бераг – **nonvascular** (бессосудистый); воридшавӣ – **invasive** (вхождение) и вориднашавӣ – **noninvasive** (невхождение); васеъшаванда – **distensible** (расширенный) и васеънашаванда – **nondistensible** (нерасширенный); ҳаракаткунанда – **motile** (подвижный) и ҳараканакунанда – **nonmotile** (неподвижный); гузаранда – **permeable** (переходный) и нагузаранда – **nonpermeable** (непереходный); амалкунанда – **functional** (действующий) и амалнакунанда – **nonfunctional** (недействующий) и другие.

Префикс **anti-**: оксидант – **oxidant** (оксидант) и зиддиоксидант – **antioxidant** (антиоксидант); бактериалӣ – **bacterial** (бактериальный) и зиддибактериалӣ – **antibacterial** (антибактериальный); микробӣ – **microbial** (микробный) и

зиддимикробӣ – antimicrobial (антимикробный); вирусӣ – viral (микробный) и зиддивирӯсӣ (антивирусный) – antiviral; занбуруғӣ – fungal (грибковый) и ғайризанбуруғӣ – antifungal (негрибковый); саратон – cancer (рак) и зиддисаратонӣ – anticancer (противоопухолевый) и другие.

Префикс **dis-**: муташаккил – organized (организованный) и номуташаккил – disorganized (неорганизованный); алоқаманд – connected (связанный) и ҷудогардида – disconnected (разделённый); пайвастшавӣ – jointed (соединённый) и кандашавӣ – disjointed (разрыв); якҷояшуда – integrated (комбинированный) и дуршуда – disintegrated (удалившийся); мутаносиб – proportionate (пропорциональный) и номутаносиб – disproportionate (непропорциональный); батартиб – ordered (порядочный) и бетартиб – disordered (беспорядочный) и другие.

Префикс **im-**: болиғ – mature (взрослый) и ноболиғ – immature (невзрослый, незначительный); гузаранда – permeable (прохожий) и нагузаранда – impermeable (непроводящий); ҳаракаткунанда – mobile (движущий) и ҳаракатнакунанда – immobile (неподвижный); мукамал – perfect (полный) и номукамал – imperfect (неполный); тавозуннок – balanced (сбалансированный) и нотавозун – imbalanced (несбалансированный); ғайрифәъл – active (активный) и ғайрифәъл – inactive (неактивный) и другие.

Префикс **in-**: фәъл – active (активный) и ғайрифәъл – inactive (неактивный); пурра – complete (полный) и нопурра – incomplete (неполный); чандирӣ – flexible (верёвка) и ғайричандирӣ – inflexible (неимеющий); самаранок – efficient (эффективный) и ғайрисамаранок – inefficient (неэффективный); дақиқ – accurate (точный) и нодақиқ – inaccurate (нетонный); кофӣ – adequate (достаточный) и нокофӣ – inadequate (недостаточный) и другие.

Таким образом, в гистологии антонимия выражается различными способами и средствами, в которых важную роль играет использование префиксов, антонимов и замена корня

слова. Анализы показывают, что эти средства образования антонимов широко используются как в таджикском, так и в английском языке.

Антонимы это распространенное явление, наблюдаемое в различных языках и играющее важную роль в речевой деятельности, то есть они являются основным средством выражения противоположности, контраста внутри явления, качества, особенности, процесса, времени, отношения, места и т. д. Семантической основой антонимии является противоролжность, которая включена в лексическое значение слов, являющихся пропорциональными. Традиционно антонимами считаются слова одной и той же части речи, пропорционально противопоставленные друг другу.

В третьей главе **“Структурные аспекты терминологии гистологии в таджикском и английском языках”** раскрывается состав терминов гистологии с точки зрения морфологии и синтаксиса, и аббревиатура в терминах гистологии.

В первом параграфе третьей главы **“Интерпретация и обобенности простых и сложных терминов в терминологии гистологии”** раскрывается структура терминов гистологии с точки зрения морфологии и синтаксиса.

Отмечается, что морфологическая структура терминов является одним из важных вопросов современных исследований в рамках языкознания. Строение и внутренняя структура слов изучается в рамках морфологии, который имеет ключевую роль в анализе терминов. Выделяются простые, сложные или составные формы терминов. В рамках морфологического анализа определяется корень, префикс, суффикс и другие структурные элементы термина. Изучение и анализ морфологической структуры терминов имеет особое значения для понимания значения термина и правильного построения термина.

В рамках морфологического анализа определяется структура и форма слов, принадлежность слов к частям речи. Слова подвергается анализу по грамматическим признакам, как

число, лицо и время. При морфологическом анализе существительные делятся на единственное и множественное число. Глагол анализируется по времени, лицу и способу совершения действия. Прилагательное помогает назвать признак предмета, поэтому при разборе слова оно имеет особое значение.

Морфологический анализ показывает, из каких частей состоит слово: где его основа, приставка или суффикс. Такой разбор помогает точнее понять смысл слова и правильно использовать его в речи и письме. Поэтому он важен для глубокого изучения языка и развития языковых навыков.

Слова в языке появляются не случайно. Они создаются на основе уже существующих слов, устойчивых моделей и словосочетаний, подчиняясь внутренним правилам языка. Благодаря словообразованию словарный состав постоянно обновляется и становится богаче. Именно через этот процесс язык получает новые единицы для выражения разных предметов, явлений и понятий.

В гистологии термины, образованные из греко-латинских терминологических элементов, способствуют пониманию сущности и характера процессов возникновения и развития заболеваний, а также объяснению структуры тканей и клеток. Чаще всего такие термины представлены именами существительными. Например: **деламинация** – **delaminatio** (*de* – удаление, устранение, удалять, движение сверху вниз, завершение действия + *lamina* – кабат); **жжение губ** – **cheiloschisis** (*cheilos* – губ + *schisis* – трескаться); **апоневроз** – **aponeuroses** (*apo* – от, далеко + *neuro*, который в начале имел значение как сосуд и след, затем использовалось как значение нерва); **остеонекти** – **osteonectinum** (*osteo* – кость + *nexus* – связь); **хондронектин** – **chondronectinum** (*chondros* – хрящ, прищик, пузырьёк+ *nexus* – связь) и др.

Простые термины имеют одну основу и часто становятся отправной точкой для образования новых слов.

Словосложение – это способ образования термина, при котором в одном слове соединяются две или несколько основ.

Таким образом, простые гистологические термины в таджикском и английском языках чаще всего обозначают одни и те же научные понятия, различие между ними проявляется главным образом в форме слова, произношении и источнике происхождения. Для таджикского языка характерно приспособление термина к собственной языковой системе, иногда с его упрощением, тогда как в английском языке чаще сохраняется международный облик термина.

Важную роль в пополнении гистологической терминологии играют и синтаксические способы образования.

В гистологии многие сложные термины строятся не одним словом, а сочетанием нескольких компонентов. Так удобнее передать признаки клеток, тканей и биологических процессов: что именно описывается, к какому типу относится и какую функцию выполняет.

В таджикском языке такие термины также часто образуются синтаксическим путём. Они состоят из двух и более слов и помогают точнее назвать отдельные виды клеток, тканей и процессов, не нарушая логики научного описания.

Во втором подразделе третьей главы – **«Роль и особенности использования сокращений в терминологии гистологии»** рассматривается применение сокращённых форм в гистологической терминологии. Подчёркивается, что сокращение является одним из действенных способов пополнения словарного состава языка. В разных научных областях широко используются краткие формы терминов, поскольку они позволяют передавать большой объём информации более компактно. В гистологии такие сокращения помогают сделать научный текст удобнее, точнее и менее перегруженным.

Аббревиация представляет собой способ сокращения названий предметов, явлений и понятий и относится к продуктивным средствам пополнения лексики. В последние десятилетия сокращённые слова особенно активно используются в разных языках. Сокращения прочно вошли в разные виды речи

– от научной и профессиональной до обычной повседневной. Их используют тогда, когда нужно избежать громоздких названий и сделать высказывание более кратким.

Анализы показывают, что в таджикском и английском языках многие термины создаются через сочетание нескольких слов. Это позволяет точнее назвать признак, свойство или само содержание научного понятия. В частности, в медицине и научно-технических областях такая точность особенно важна. Здесь термин должен сразу передавать нужный смысл и не оставлять места для двоякого понимания. Благодаря этому описание становится понятнее, а обмен научной информацией легче.

В то же время длинные термины не всегда удобны. Если в тексте их слишком много, он становится перегруженным, и читателю труднее быстро уловить основную мысль.

Такая трудность особенно заметна в учебном процессе. Студенты и школьники не всегда сразу понимают сложные терминологические сочетания и могут испытывать затруднения при их употреблении. В научном и профессиональном общении тоже важны краткость и ясность, поэтому слишком длинные термины могут затруднять передачу информации.

Именно поэтому, наряду со сложными терминами нужны сокращения. Они делают научную речь проще, помогают быстрее обмениваться информацией и удобны как в обучении, так и в исследовательской работе.

Сокращения давно стали привычной частью научной и специальной литературы. Они помогают передавать длинные и сложные названия короче, не теряя при этом основного смысла. Благодаря этому научный текст становится компактнее, а обмен информацией быстрее и удобнее.

Особенно активно сокращения используются в современном английском языке. На эту особенность обращал внимание О. Есперсен. Он отмечал, что «сокращённые формы есть и в других языках, но в английском они встречаются

особенно часто и стали одной из заметных черт его современного развития» [24, с. 550].

В таджикском языке, в основном, термины гистологии, происходящие из латинского или греческого языков и заимствованные в таджикскую медицинскую лексику, также используются в сокращённой форме. Однако в таких случаях следует отметить, что подобные аббревиатуры преимущественно пишутся латинскими буквами, например: **N** –нейрон; **F** – фибробласт; **A** –адипосит; **M** –миосит; **O** –остеосит и другие.

На основе анализа различных исследований, посвящённых вопросу аббревиатур, можно выделить различные способы и средства их образования. В большинстве случаев для сокращения термина выбираются первые и последние буквы, средние буквы, важные буквы, слоги или соответствующие звуки.

-аббревиатура на основе выбора первой буквы однокоренного термина: построение аббревиатуры на основе первых букв однокомпонентных терминов в гистологии считается нестандартной практикой, так как может привести к непониманию и неоднозначности. Тем не менее, для учебных и вспомогательных целей можно привести несколько примеров, которые в научной практике используются крайне редко. Например: **N** –**neuron** – нейрон; **C** –**chondrocyte** – хондросит; **F** – **fibroblast** – фибробласт; **A** – **adipocyte** – адипосит; **M** – **myocyte** – миосит; **O** – **osteocyte** –остеосит; **L** –**lymphocyte** – лимфосит и другие;

-ааббревиатуры на основе первых букв компонентов термина, состоящего из нескольких слов: такие аббревиатуры в гистологии широко используются для упрощения сложных и длинных терминов, а также для сокращения текста. Например: **IF** – **immunofluorescence** – иммунофлуорестенсия; **ИСС** - **immunocytochemistry** – иммуноситохимия; **ИНС** – **immunohistochemistry** - иммуногистохимия; **ТЕМ** - **Transmission Electron Microscopy** – микроскопии электрони трансмиссионӣ; **ЕМ** - **Electron Microscopy** – микроскопияи электронӣ и другие.

-ааббревиатуры, образованные из первых букв элементов термина, который считается сложным словом: анализ показывает, что такой способ в гистологии используется не очень широко. Например: **GAG** - **Glycosaminoglycan** – гликозаминогликан и другие;

-первая часть термина, например: **hist** – histology – гистология; **cyt** – cytoplasm – цитоплазма; **nuc** – nucleus – ядро; **mito** – mitochondria – митохондрия; **lys** – lysosome – лизосома; **chloro** – chloroplast – хлоропласт и другие.

Таким образом, можно отметить, что в гистологии из-за наличия сложных и трудных терминов аббревиатуры широко используются. Анализы показывают, что как в таджикском, так и в английском языках применяются все существующие в этих языках средства образования аббревиатур.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение диссертации подведены итоги работы и определены направления для дальнейших исследований.

Таким образом, в результате исследования было установлено, что терминология гистологии является одной из специализированных частей лексики и классифицируется по семантическим, морфологическим и структурным признакам. Терминология гистологии состоит из специальных терминов и список, которые используются для описания структурных особенностей тканей. Термины, которые используются в гистологии, играют важную роль в точной и однозначной передаче понятий и явлений.

В данной работе раскрыты особенности терминологии гистологии в таджикском и английском языках, что облегчит процесс обучения студентов и специалистов в этой области. Это будет способствовать разработке эффективных учебных материалов, словарей и справочников, которые сделают обучение доступным и качественным. На основе изучения данной темы автор в целом пришел к следующим выводам:

На основе изучения данной темы автор в целом пришел к следующим выводам:

1. Термин занимает важное место в науке, несет в себе специфическую информацию и помогает в понимании и восприятии явлений и событий, характерных для конкретной области. Поскольку термин используется во всех областях науки, он изучался и обсуждался представителями различных наук [1-А].

2. В науке до сих пор не существует единого и общепринятого определения “термина”. На основе рассмотрения отдельных аспектов термина, лингвисты и ученые предложили собственные определения “термина” [6-А].

3. Термин это лексическая единица языка, применяемая для специальных целей, выражающая общие понятия в конкретной теоретической области, сферы знания или деятельности человека. Терминология, являясь важным фактором развития науки и техники, отражает систему объективных знаний о мире. Научная определения это краткое выражение сущности предмета или явлений, поэтому охватывает только существенные признаки предмета или явлений. Терминология является специальной части словаря, включающая слова и словосочетания, который обозначают предметы и явлений в различных областей профессиональной деятельности человека. Эти специальные слова и словосочетания также применяются в общеупотребительном словаре [6-А].

4. Терминологическая система это совокупность знаков в конкретной области знаний и деятельности человека, удовлетворяющие коммуникативные требования к системе понятий той области. Терминосистема это упорядоченный совокупность терминов, которые выявлены на основе категориальной и коньептуальной информации с учетом логико-понятийных, когнитивно-языковых, рациональных терминологических требований [8-А].

5. Исследования теоретических основ термина, способов создании новых терминов продолжается давно, но до сих пор

остаются множество нерешенных вопросов в данной области, которые требуют особого внимания. Относительно существующих теоретических проблем терминов и терминологии выдвинуты различные мнения, что в определённой степени усложнило и затруднило понимание сути вопроса [2-А].

6. Термины выполняют номинативную, диагностическую, прогностическую, моделирующую и систематизирующую функцию. Выполнения функций терминов связана с получением, обработкой, хранением и переводом специализированных знаний, которые отражаются в содержании термина. Вопрос точности термина также остаётся предметом обсуждения. Точность термина, прежде всего, зависит от точности его употребления.

7. Термины и терминология гистологии неразрывно связаны с развитием самой гистологии. На отдельных исторических этапах, на основе определённых открытий в области медицины, особенно в рамках гистологии, формировались новые термины, что способствовало пополнению и обогащению терминологического состава данной науки. Развитие молекулярной биологии и генетики привело к появлению новых методов и понятий, которые нашли отражение в терминологии гистологии. В гистологии термины используются для точного и конкретного обозначения структур, клеток и процессов, которые изучаются. Большинство терминов, применяемых в современной гистологии, представляют собой латинские или латинизированные греческие слова [1-А].

8. В отношении полисемии терминов сформировались два противоположных взгляда. Первый – это исследователи, которые полностью отрицают существование полисемии в терминологии. Второй – учёные, которые не отвергают полисемию терминов. Полисемия также имеет место в терминологии гистологии. В гистологии полисемия терминов проявляется в тех случаях, когда один и тот же термин в рамках данной научной области может иметь несколько значений или классификаций. В гистологии полисемия чаще всего появляется тогда, когда ткани, клетки или

органы имеют сходство в строении либо выполняют близкие функции. Из-за этого один термин может получать несколько значений и по-разному использоваться при описании и классификации [13-А].

9. Синонимы не всегда полностью совпадают по значению. Они могут различаться точностью, оттенком смысла, стилем употребления и выразительностью. В одних случаях такие слова почти взаимозаменяемы, в других между ними сохраняется тонкая разница. Наряду с международными терминами латинского и греческого происхождения в гистологии появились и их синонимические варианты. Многие из них также образованы на основе греческих или латинских элементов [13-А].

10. Омони́мами называются слова или словосочетания, которые совпадают по звучанию или написанию, но различаются по значению, а иногда и по происхождению. Омони́мы появляются в результате эволюции языка, когда разные слова и словосочетания со временем произносятся одинаково, что связано с изменением в звучании или фонетического сходства. В терминологии гистологии таджикского и английского языков присутствует омонимия, что может вызвать трудности в понимании некоторых гистологических процессов и явлений [13-А].

11. В терминологии гистологии таджикского и английского языков применяется метафора, в этом аспекте между языками не существует существенных различий. Метонимия – это переход наименования с одного предмета или класса предметов на другой предмет или класс, находящихся с ним в смежности или вовлечённости. Такой перенос осуществляется на основе временных, пространственных характеристик или причинно-следственных связей [2-А].

12. Антонимия – это универсальное языковое явление, которое наблюдается в различных языках и играет важную роль в речевой деятельности. Она служит основным средством выражения противоположности, контраста внутри одного явления, признака, свойства, процесса, времени, отношения,

места и других категорий. Семантической основой антонимии является противоположность, которая входит в лексическое значение соответствующих слов. По традиции антонимами считаются слова одной части речи, находящиеся в соотнесённой антонимической оппозиции друг к другу [13-А].

13. В английском языке антонимы образуются с помощью различных способов и средств. Одним из наиболее распространённых является присоединение приставок к словам. В таджикском языке, как и в других языках, антонимы используются для выражения противоположного значения и могут быть как простыми, так и составными словами. В таджикском языке антонимы формируются с использованием различных средств, включая употребление слов с противоположным значением, приставок и изменение корня слова.

14. В терминологической системе наряду с однословными терминами также используются многокомпонентные термины. Однословные термины делятся на простые (корневые), производные (аффиксальные) и сложные. Простые однословные слова состоят из корня и служат основой для образования новых терминов. Анализ терминов гистологии в английском языке показал, что среди них также присутствуют простые однословные термины.

15. Перевод простых однословных терминов гистологии с английского языка на таджикский не всегда оказывается точным, то есть если в английском языке термин является простым, то в таджикском языке он не всегда сохраняет такую же структуру [8-А].

16. Определить точное количество простых терминов в гистологии невозможно, поскольку научный язык постоянно развивается и появляются новые термины. В гистологических терминах также много сложных терминов. Как в таджикском, так и в английском языках используются аффиксальные средства образования сложных терминов. Суффиксы позволяют уточнять

значение слова, выражать процессы, особенности, принадлежность к определённой группе тканей и клеток [6-А].

17. В таджикском языке, как и в английском, большое количество гистологических терминов образованы с помощью суффиксов. Однако, в таджикском языке использование суффиксов при создании гистологических терминов ограничено. В этой области используются латинские и греческие суффиксы, которые заимствованы вместе с терминами из медицинского таджикского языка и применяются в данной сфере.

18. Аббревиатура – это процесс свободного сокращения названий объектов и считается одним из продуктивных средств обогащения лексической системы языка. Объективным доказательством возросшей роли и доли аббревиатур в современных языках за последние десятилетия является появление большого числа общих и специальных словарей аббревиатур, количество которых в последние годы значительно увеличилось. Изучение сокращённых лексических единиц является важной особенностью. Во многих случаях в развитии лексико-семантической стороны этих единиц появляются модели, которые известны из анализа развития полных форм, то есть из общих закономерностей развития словаря.

19. В таджикском языке в основном используются сокращения терминов гистологии, которые имеют латинское или греческое происхождение и были заимствованы в таджикский медицинский язык. Однако в таких случаях можно отметить, что подобные сокращения обычно пишутся латинскими буквами [6-А].

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРАКТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ

В таджикском языкознании изучение, исследование структурно-семантический анализ терминологии гистологии в таджикском и английском языках до настоящего времени не проводилось отдельно. В связи с этим предлагаются следующие научные рекомендации по проведению исследования.

1. Материалы данного исследования могут быть широко использованы при изучении текстов по гистологии, изучении теоретических аспектов в лингвистических дисциплинах, в подготовке дипломных и курсовых работ, а также при составлении медицинских словарей.

2. Данное исследование может служить теоретической основой для изучения терминологии и терминологии различных областей медицины. В этом направлении рассмотренные в исследовании вопросы могут выступать в качестве руководства.

3. Материалы исследования могут быть применены при разработке учебных пособий и в изучении различных аспектов терминологии и терминологических систем.

4. Диссертационное исследование может заложить основу для изучения и рассмотрения вопросов формирования и развития особенностей и видов лексической семантики, а также интерпретации лексического значения.

5. Результаты и выводы исследования могут быть использованы в качестве теоретического материала при изучении лингвистических особенностей языкового материала, его типов, лексико-тематической классификации.

6. Данный материал может быть использован при разработке учебных пособий по лингвистике.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Авербух, К.Я. Терминологическая вариантность: теоретический и прикладной аспекты [Текст] / К.Я. Авербух // Вопросы языкознания. – М.,1986. – № 6. – С. 38-49.
2. Аҳадов, М. Мафҳуми маҷоз ва киноя дар лексографияи тоҷик [Матн] / М. Аҳадов // Забоншиносии тоҷик. – Душанбе, 1980. – С. 31-39.
3. Большая советская энциклопедия [Текст] / Под ред. Прохорова А.М.; Байбакова Н.К.; Благонравов, А.А. – М.: Советская Энциклопедия; Издание 3-е., 1975. -590 с.
4. Борхунова, Е.Н. Цитология и общая гистология [Текст] / Е.Н. Борхунова. – СПб.: Издательство “Лань”, 2017. - 144 с.
5. Гринев, С.В. Введение в терминоведение [Текст] / С.В. Гринев. – М.: Московский лицей, 1993. - 309 с.
6. Даниленко, В.П. Русская терминология: опыт лингвистического описания [Текст] / В.П. Даниленко. – М.: Наука, 1977. - 326 с.
7. Лейчик, В.М. Основные положения сопоставительного терминоведения [Текст] / В.М. Лейчик. – Воронеж, 1988. - 77 с.
8. Лемов, А.В. Система, структура и функционирование научного термина (на материале русской лингвистической терминологии) [Текст] / А.В. Лемов. – Саранск, 2000. - 213 с.
9. Манерко, Л.А. Понятие “терминосистема” в современном терминоведении [Текст] / Л.А. Манерко // Современные тенденции в лексикологии, терминологии и теории LSP (сборник научных трудов). – М.: Изд-во МГОУ, 2009. – С. 207-220.
10. Муҳаммадиев, М. Очеркҳо оид ба лексикаи забони адабии ҳозираи тоҷик [Матн] / М. Муҳаммадиев. – Душанбе: Ирфон, 1968. - 63 с.

11. Муҳаммадиев, М. Лексикаи забони адабии тоҷик [Матн] / М. Муҳаммадиев. – Душанбе, 1997. - 192 с.
12. Муҳаммадиев, М. Баъзе хусусиятҳои лексии “Шоҳнома” [Матн] / М. Муҳаммадиев. – Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2005. - 138 с.
13. Назарзода, С. Истилоҳоти забони тоҷикӣ: таърих, гароиш ва дурнамо [Матн] / С. Назарзода. – Душанбе, 2014. - 370 с.
14. Нуров, П. Истилоҳшиносӣ [Матн] / П. Нуров. – Душанбе, 2018. - 139 с.
15. Реформатский, А.А. Введение в языковедение / Под ред. В.А. Виноградова. 5-е изд. [Текст]. – М.: Аспект Пресс, 2008. - 536 с.
16. Словарь гистологических терминов / Д.А. Ткачев, В.Н. Минченко [Текст]. – Брянск: Изд-во БГСХА, 2013. - 296 с.
17. Сорокина, Т.С. История медицины [Текст] / Т.С. Сорокина. – М.: Академия, 2021. - 274 с.
18. Суперанская, А.В. Общая терминология: вопросы теории [Текст] / А.В. Суперанская Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. -6-е изд. – М.: Либроком, 2012. - 248 с.
19. Суперанская, А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории [Текст] / А.В. Суперанская. – М.: Наука, 1989. - 246 с.
20. Толикина, Е.Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина [Текст] / Е.Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970. – С. 53-67.
21. Тоҳирова, Қ. Лексикаи забони адабии ҳозираи тоҷик [Матн] / Қ. Тоҳирова. – Душанбе, 1967. - 82 с.
22. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ (ибораат аз 2 ҷилд) Ҷилди 1 (А-Н) [Матн] / Зери таҳрири С. Назарзода, А. Сангинов, С. Каримов, М.Ҳ. Султон. – Душанбе, 2008. - 950 с.

23. Шарипов, Т. Компьютерная лексика таджикского языка: Структурно-семантический анализ: дисс. канд. филол. наук [Матн] / Т. Шарипов. – Душанбе, 2003. - 166 с.
24. Jespersen, O.A Modern English Grammar on Historical Principles. Part VI. Morphology. – London, 1946, pp. 550-551.

ПУБЛИКАЦИЯ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ:

А). Научные статьи, опубликованные в рецензируемых журналах ВАК при Президенте Республики Таджикистан:

[1-А]. Набиева, А.А. Хусусиятҳои ташаккули истилоҳоти тиббӣ дар забони англисӣ [Текст] / А.А. Набиева // Научно-медицинский журнал “Симург”. – Дангара, 2020. – №7 (3). – С. 141-145.

[2-А]. Набиева, А.А. Ҷанбаҳои этимологии истилоҳоти тиббӣ дар забони англисӣ [Текст] / А.А. Набиева // Научно-медицинский журнал “Симург”. – Дангара, 2022. – №13 (1). – С. 165-170.

[3-А]. Набиева, А.А. Омонимияи истилоҳоти гистология [Текст] / А.А. Набиева // Научно-медицинский журнал “Симург”. – Дангара, 2025. – №25 (1). – С. 192-198.

[4-А]. Набиева, А.А. Хусусиятҳои истилоҳоти гистология дар забоншиносии муқоисавӣ [Текст] / А.А. Набиева // Научно-медицинский журнал “Симург”. – Дангара, 2025. – №28 (4). – С. 258-264.

Б) Статьи в других изданиях:

[5-А]. Набиева, А.А. Юсуфов, А.И. Баъзе хусусиятҳои услубии “Ҳидоят-л-муталлимин фй-т-тиб-и Ахвайнии Бухорой [Текст] / А.А. Набиева, А.И. Юсуфов // Научно-медицинский журнал “Симург”. – Дангара, 2020. – №5 (1). – С. 128-133.

[6-А]. Набиева, А.А. Таҳлили истилоҳоти тиббӣ дар забоншиносии муосир [Текст] / А.А. Набиева // Материалы республиканской научно-практической конференции на тему “Современная медицина и современное образование”. – Дангара, 2021. – С. 427-428;

[7-А]. Набиева, А.А., Гарибмамадов, М.М. Воситаҳои семантикии бунёди истилоҳоти тиббӣ дар забони англисӣ [Текст] / А.А. Набиева // Материалы республиканской научно-практической конференции на тему “Современная медицина и современное образование”. – Дангара, 2021. – С. 428-429.

[8-А]. Набиева, А.А., Одинаев С.П., Ғарибмамадов М.М. Хусусиятҳои истилоҳот ва низоми истилоҳотӣ дар забоншиносии муосир [Текст] / А.А. Набиева // Материалы республиканской научно-практической конференции на тему “Современная медицина и современное образование”. – Дангара, 2021. – С. 429-430.

[9-А]. Набиева, А.А. Полисемия ва синонимия дар истилоҳоти гистология [Текст] / А.А. Набиева // Материалы республиканской научно-практической конференции на тему “Становление и развитие современного русского языкознания в условиях глобализации: достижения, проблемы и перспективы”. – Душанбе, 2024. – С. 21-28.